

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

**MODELI PREZENTACIJE SECESIJSKE ARHITEKTURE U
ZAGREBU NA PRIMJERU KUĆE KALLINA I KUĆE
PILAR&MALLY&BAUDA**

Ileana Kurtović

Mentor: dr. sc. Zlatko Jurić, prof.

ZAGREB, 2017.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski studij

**MODELI PREZENTACIJE SECESIJSKE ARHITEKTURE U ZAGREBU NA
PRIMJERU KUĆE KALLINA I KUĆE PILAR&MALLY&BAUDA
PRESENTATION MODELS OF SECESSIONIST ARCHITECTURE IN ZAGREB
CASE STUDY ON EXAMPLE OF KALLINA HOUSE AND
PILAR&MALLY&BAUDA HOUSE**

SAŽETAK

Rad započinje opisom procesa urbanizacije grada Zagreba te opisom razvoja secesijskog stila. Naglasak se zatim stavlja na dva primjera secesijske arhitektonske baštine, kuću Kallina i kuću Pilar&Mally&Bauda te arhitekta Vjekoslava Bastla i Aladara Baranyaija. Važnu stavku u radu obuhvaća opis teorije interpretacije baštine koja se bavi i metodom zaštite značenja spomenika baštine. U radu se predstavlja praktični idejni projekt interpretacijske staze secesijske arhitektonske baštine na području Donjeg Zagreba, u sklopu kojeg se izrađuje probni panel za dvije interpretacijske točke, kuću Kallina i kuću Pilar&Mally&Bauda.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Rad sadrži: 47 stranica, 20 reprodukcija, 2 postera. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: Aladar Baranyai, arhitektura, interpretacija, interpretacijska staza, kuća Kallina, kuća Pilar&Mally&Bauda, secesija, Vjekoslav Bastl

Mentor: dr. sc. Zlatko Jurić, red. prof., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ocjenjivači: dr. sc. Darko Babić, doc., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

dr. sc. Marko Špikić, izv. prof., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Datum prijave rada: 6. veljače 2015.

Datum predaje rada: 5. rujna 2017.

Datum obrane rada: 15. rujna 2017.

Ocjena:

Ja, Ileana Kurtović, diplomantica na Istraživačkom smjeru – modul konzervatorstvo diplomskoga studija povijesti umjetnosti na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom Modeli prezentacije secesijske arhitekture u Zagrebu na primjeru kuće Kallina i kuće Pilar&Mally&Bauda rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu, 15. rujna 2017.

Vlastoručni potpis

“Odgovorni smo za ono što radimo, ali i za ono što ne radimo.”

Voltaire

Sadržaj

1. Uvod.....	5
2. Urbanizacija Zagreba	5
2.1. Razdoblje secesije	8
2.1.1. Otto Wagner i utjecaj na zagrebačke arhitekte.....	11
3. Kuća Kallina.....	13
3.1. Arhitekt Vjekoslav Bastl	13
3.2. Formalni opis kuće Kallina	16
4. Kuća Pilar&Mally&Bauda	21
4.1. Arhitekt Aladar Baranyai	21
4.2. Formalni opis kuće Pilar&Mally&Bauda	24
5. Interpretacija baštine	27
5.1. Interpretacija nepokretne baštine	29
5.1.1. Oblikovanje teksta.....	30
5.1.2. Multimedijaska sredstva	31
7. Interpretacijska staza secesijske arhitekture na području Donjeg Zagreba.....	32
7.1. Interpretacijski paneli za kuću Kallina i kuću Pilar&Mally&Bauda	37
Umjesto zaključka	40
Popis literature.....	41
Popis slikovnih priloga.....	45

1. Uvod

Diplomski rad bavi se mogućom prezentacijom secesijske arhitektonske baštine na primjeru kuće *Kallina* i kuće *Pilar&Mally&Bauda*. Cilj rada je predstaviti idejni projekt interpretacijske staze secesijske arhitektonske baštine na području Donjeg Zagreba. U okviru interpretacijske staze, dvije interpretacijske točke posebno su izdvojene, a to su kuća *Kallina* i kuća *Pilar&Mally&Bauda* za koje je izrađen probni interpretacijski panel.

Rad je tematski podijeljen na tri dijela: povijesni arhitektonski okvir, teoriju interpretacije baštine i praktični projekt izrade interpretacijske staze. Uvod započinje opisom urbanizacije Zagreba s naglaskom na razdoblje secesije. Nakon njega slijedi poglavlje koje se bavi kućom *Kallina*, njezinom formom i arhitektom Vjekoslavom Bastlom te poglavlje koje opisuje kuću *Pilar&Mally&Bauda* i arhitekta Aladara Baranyaija. Poglavlje interpretacije baštine opisuje teoriju interpretacije Freemana Tildena, zatim proces interpretacije nepokretne baštine, način oblikovanja teksta i proces uvođenja multimedije. Rad završava praktičnom izradom interpretacijske staze pomoću *Google maps* alata te izradom probnih interpretacijskih panela za kuću *Kallina* i kuću *Pilar&Mally&Bauda*.

Svrha rada jest potaknuti prezentiranje arhitektonske baštine na području grada Zagreba, ali i na području Republike Hrvatske. Prezentiranjem arhitekture uspostavlja se novi odnos komunikacije povijesnih značenja sa stanovnicima, turistima ili nekim drugim korisnicima interpretacije. Uspostavljanjem odnosa dodaje se vrijednost arhitekturi, ali i zaštićuje značenje spomenika baštine.

2. Urbanizacija Zagreba

Urbanizacija Zagreba započinje 1847. godine, u vrijeme kada gradska uprava donosi zakon kojim se osniva *Odbor za poljepšavanje grada*.¹ Glavna zadaća odbora bila je kontrola izgradnje kuća radi uspostavljanja reda. U vrijeme donošenja odluke kuće u Zagrebu gradile su se bez građevinske dozvole, ne mareći za izgled i funkciju grada. Važno je naglasiti kako je u tom razdoblju postojala značajna razlika između izgleda i funkcije Gornjeg i Donjeg grada.² Na Gornjem gradu, kako to slikovito opisuje Dobronić, bila su šetališta, popločane ulice, dok su Donjim gradom šetali seljaci u blatu bez pločnika.³ U tom razdoblju Donji grad predstavlja

---

¹ Usp. Lelja Dobronić, *Slobodni i kraljevski grad Zagreb*, Zagreb : Školska knjiga, 1992., str. 232

² Usp. Lelja Dobronić, *Slobodni i kraljevski grad Zagreb*, Zagreb : Školska knjiga, 1992., str. 239-240

³ Usp. Lelja Dobronić, *Slobodni i kraljevski grad Zagreb*, Zagreb : Školska knjiga, 1992., str. 239-240

poljoprivredno područje izgrađeno između Gradeca i Kaptola, koje na svojoj važnosti dobiva izgradnjom južnog kolodvora (danas zapadnog).⁴

Slika 1. Pogled s Gornjega na Donji grad, akvarel Đure Fridricha, 1862. godine (MGZ)

Urbanizacija Donjeg grada događa se spajanjem urbanih cjelina 1850. godine u kraljevski grad Zagreb. Planska urbanizacija Donjeg grada „/.../ najavljena je posve neposredno 1857. godine Redom građenja za zemaljski glavni grad Zagreb, koji detaljno propisuje sve elemente za oblikovanje grada.“⁵ Nedugo nakon navedene situacije, prije prve regulatorne osnove iz 1865. godine, u tlocrtu Zagreba razvijaju se nepravilne ulice Ilica, Masarykova, Teslina, Frankopanska i Varšavska.⁶

---

⁴ Usp. Gradski ured za stratezijsko planiranje i razvoj grada, *Blok Badel Zagreb*. Mrežna stranica *Zagreb.hr* http://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/badel_hr_web_NOVO.pdf (pregledano 9. kolovoza 2017.).

⁵ Nada Premerl, *Stalni postav 34. Donji grad*. Mrežna stranica *Muzej grada Zagreba* http://www.mgz.hr/hr/postav/donji_grad/ (pregledano 7. kolovoza 2017.).

⁶ Usp. Lelja Dobronić, *Slobodni i kraljevski grad Zagreb*, Zagreb : Školska knjiga, 1992., str. 239-240

Prvom regulatornom osnovom iz 1865. godine Zagreb se pozicionira kao trgovačko središte i kao glavni grad.⁷ „U tehničkom dijelu osnove projektirane su buduće ulice i trгови u pravilnom rasteru u nutarnjem gradu, koji zaprema prostor između Savske i Petrinjske ulice te Ilice i Vlaške do planiranoga gradskog perivoja na jugu uz samu željezničku prugu.“⁸ Također, istom se definira premještanje potoka Medveščaka, ali i rekonstrukcija Jelačićeva trga. Što se tiče izgradnje grada, definiraju se uvjeti izgradnje kuća i izgleda ulica: „/.../ između Savske i Petrinjske, zajedno s Gornjim gradom, do pruge, nalazi se unutrašnji grad; u njemu se moraju graditi kuće visoke dva do tri kata s pet prozorskih osi. U vanjskim dijelovima određuje se visina od jednog do dva kata s pet prozora, prema zapadu, a prema istoku predviđene su jednokatnice i prizemnice. Širina ulica određuje se na 5,8 - 12 hvati.“⁹ Također, definira se izgradnja kanalizacije, opskrba grada s dovoljnim količinama vode, ali i izgradnja ulica i uređenje javne rasvjete.¹⁰

Oko 1880. godine, uslijed jakog potresa, dolazi do nagle izgradnje grada te izrade druge regulatorne osnove iz 1887. godine.¹¹ Milan Lenuci urbanističkim planom stvara pravilan raster ulica Donjeg grada, ali i raspored parkova na rubovima. Planskom izgradnjom Zagreb dobiva obilježja organiziranog grada.¹² Drugom regulatornom osnovom širenje je određeno Zelenom potkovom koja obuhvaća područje od Akademije do Sveučilišne knjižnice. Zelena potkova direktna je asocijacija na bečki Ring koji je nastao pod utjecajem engleske ladanjske arhitekture.¹³ Na detalju katastarske karte Zagreba iz 1892. godine zelenom bojom označeni su postojeći trгови: Botanički vrt, Zrinski trg i Strossmayerov trg, a žutom bojom budući trгови: Mažuranićev trg, Marulićev trg, Sveučilišni trg, Starčevićev trg i Trg Franje Josipa.¹⁴

---

⁷ Usp. Eugen Franković, »Regulatorna osnova Zagreba iz 1865. godine«, u: *Život umjetnosti* 32 (1891.), str. 53-54

⁸ Nada Premierl, *Stalni postav 34. Donji grad*. Mrežna stranica Muzej grada Zagreba http://www.mgz.hr/hr/postav/donji_grad/ (pregledano 7. kolovoza 2017.).

⁹ Eugen Franković, »Regulatorna osnova Zagreba iz 1865. godine«, u: *Život umjetnosti* 32 (1891.), str. 55

¹⁰ Usp. Eugen Franković, »Regulatorna osnova Zagreba iz 1865. godine«, u: *Život umjetnosti* 32 (1891.), str. 56

¹¹ Usp. Nada Premierl, *Stalni postav 34. Donji grad*. Mrežna stranica Muzej grada Zagreba http://www.mgz.hr/hr/postav/donji_grad/ (pregledano 7. kolovoza 2017.).

¹² Usp. Žarko Domljan, »Arhitektura XX stoljeća u Hrvatskoj«, u: *Umjetnost na tlu Jugoslavije: Arhitektura XX vijeka*, (ur.) Nataša Tanasijević-Popović, Zagreb: Spektar, 1986., str. 32

¹³ Usp. Jasna Galjer, »Aladar Baranyai: arhitektura i dizajn«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 21 (1997.), str. 167

¹⁴ Usp. Ljubomir Škrinjar, Šparhet koji vleče ormare na Trgu kralja Tomislava, <http://bit.ly/2xpj3c9> (pregledano 22. kolovoza 2017.).

razdoblje od kasne secesije do neoklasicizma.¹⁷ Prvo razdoblje arhitekture hrvatske moderne „/.../ obilježeno je djelovanjem prve generacije akademskih arhitekata, kojoj pripadaju Hermann Bolle i Leo Hönigsberg, Martin Pilar, Janko Holjac, Josip Vrancaš, (...) a uključuje i početak djelovanja druge generacije akademski obrazovanih arhitekata, koju predstavljaju Viktor Kovačić, Vjekoslav Bastl, Hugo Erlich, Ignjat Fischer, Aladar Baranyai¹⁸ i Edo Šen.“¹⁹ U tom razdoblju dolazi do sukoba različitih shvaćanja arhitekture, prva akademska generacija arhitekata djeluje po načelima historicizma, dok druga akademska generacija arhitekata raskida s historicizmom i počinje projektirati u secesijskom stilu.²⁰

Godine 1892. završava razdoblje historicizma u hrvatskoj umjetnosti te dolazi do početka razvoja novog secesijskog stila.²¹ U Beču grupa arhitekata koju sačinjavaju Josef Hoffmann i Joseph Maria Olbrich te slikari Gustav Klimt i Koloman Moser 1897. godine osnivaju udruženje bečke secesije.²² Kako Der Hazarijan navodi, u Zagrebu se „/.../ osjetio dah posvećenog proljeća koji je rezultirao buđenjem nekolicine naših umjetnika pod vodstvom Vlahe Bukovca. Oni napuštaju Društvo umjetnika i osnivaju Društvo hrvatskih umjetnika. Ta njihova gesta imala je važnost i u sklopu općeg pokreta hrvatske moderne, a karakterizira ih upravo preuzimanje estetskih načela bečke i Münchenske secesije.“²³ Kretanja kulminiraju 1898. godine kada Milivoj Dežman pokreće časopis *Hrvatski salon*, Ivo Pilar objavljuje studiju o umjetnosti pod nazivom *Secesija* te se u Zagrebu otvara *Umjetnički paviljon* kao glavni izložbeni prostor secesije. Također, u navedenom kontekstu formiraju se i načela hrvatske secesije: individualna sloboda stvaranja, jednostavnost forme, obogaćivanje sadržaja umjetnosti i umjetnost koja je dostupna svim društvenim slojevima.²⁴ Ivo Pilar u svojoj filozofiji secesije navodi: „I plakat na uglu, javna zgrada, spomenici, svaki kamen na cesti (...) neka ima svoju umjetnički savršenu formu.“²⁵

---

¹⁷ Usp. Ivana Kancir, *O secesijskoj arhitekturi Zagreba*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998., str. 13

¹⁸ Aladar Baranyai među drugom generacijom akademskih arhitekata jedini nema visoko obrazovanje.

¹⁹ Ivana Kancir, *O secesijskoj arhitekturi Zagreba*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998., str. 13

²⁰ Usp. Ivana Kancir, *O secesijskoj arhitekturi Zagreba*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998., str. 13

²¹ Usp. Vladimir Maleković, *Stilovi i tendencije u hrvatskoj umjetnosti XX. stoljeća*, Zagreb : Art studio Azinović, 1999., str. 23

²² Usp. Andreja Der-Hazarijan, »Od obrta do arhitekture: arhitekt Aladar Baranyai i njegov doprinos hrvatskoj modernoj kulturi«, u: *Kontura 5* (1992.), str. 12

²³ Andreja Der-Hazarijan, »Od obrta do arhitekture: arhitekt Aladar Baranyai i njegov doprinos hrvatskoj modernoj kulturi«, u: *Kontura 5* (1992.), str. 12

²⁴ Usp. Vladimir Maleković, *Stilovi i tendencije u hrvatskoj umjetnosti XX. stoljeća*, Zagreb : Art studio Azinović, 1999., str. 24

²⁵ Vladimir Maleković, »Secesija u hrvatskoj likovnoj umjetnosti«, u: *Secesija u Hrvatskoj*, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 15.12.2003.-31.3.2004., str. 12-13

Širenju secesijskog stila u arhitekturi pridonose arhitekti koji se po dovršetku školovanja vraćaju u Hrvatsku.²⁶ Jurić navodi Viktora Kovačića, Vjekoslava Bastla i Josipa Markovića kao glavne protagoniste u promjeni stila arhitekture na prijelazu stoljeća.²⁷ Promjena također označava početak profesionalnog djelovanja druge akademski obrazovane generacije arhitekata, koja raskida odnose s historicizmom i okreće se secesiji.²⁸ Viktor Kovačić u tekstu pod nazivom *Moderna arhitektura* iznosi ideje koje zastupa Otto Wagner, a to su: zalaganje protiv oponašanja povijesnih stilova, individualnost arhitekture i razvoj arhitekture koja zadovoljava suvremene načine stanovanja.²⁹ Kancir arhitekturu secesije opisuje kao arhitekturu „.../ ornamentalne vrijednosti linija, kako vegetativnih tako i geometrijskih, stil koji se svjesno odriče prošlih stilova i građevinskih formi, građevine koje spretno kombiniraju tradicionalne materijale sa željezom i sa staklom, najčešće u neobičnim varijacijama, nove prostorne forme i novo poimanje plasticiteta pri građevinama.“³⁰ Maleković navodi kako su se „.../ u hrvatskoj arhitekturi na prijelazu stoljeća najpotpunije realizirala temeljna načela secesijske poetike, i u njenom okviru najranije se ostvario ideal secesijskog Gesamtkunstwerka³¹.“³²

U praktičnom smislu, značajno mjesto u urbanizaciji i razvoju novog secesijskog stila imala je „.../ Obrtna škola, utemeljena u Zagrebu 1882. godine zaslugom Hermana Bollea i Izidora Kršnjavog. U sklopu škole Bolle je 1892. godine osnovao i bio ravnateljem prve Graditeljske škole, kojoj pripada glavna uloga u stvaranju domaće graditeljske tradicije.“³³ U školi Bolle je nabavljao recentne kultne časopise *Ver Sacrum*, *Das Interieur*, *Der Architekt*, *The Studio* koji su pratili ondašnje umjetničke trendove, a takvi uvjeti uz liberalni koncept nastave omogućili su brze reakcije učenika i profesora.³⁴ Djelovanje u tom razdoblju obilježile su dvije istaknute građevinsko-poduzetničke tvrtke *Hönigsberg & Deutsch* i *Pilar&Mally&Bauda*, a za

²⁶ Usp. Dragan Damjanović, *Zagreb arhitektonski atlas*, Zagreb : AGM, 2014., str. 21

²⁷ Usp. Zlatko Jurić, » Arhitekt Vjekoslav Bastl: radovi 1901-1910«, u: *Život umjetnosti* 56-57 (1995.), str. 44

²⁸ Usp. Maja Jelisić, *Otto Wagner i njegovi zagrebački učenici Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastl*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996., str. 4

²⁹ Usp. Krunoslav Kamenov, »Secesija«, u: *Hrvatska likovna enciklopedija Pric-Soki*, (ur.) Žarko Domljan, Zagreb: Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 2005., str. 122

³⁰ Ivana Kancir, *O secesijskoj arhitekturi Zagreba*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998., str. 3-4

³¹ Gesamtkunstwerk je umjetničko djelo koje nastaje ravnopravnom i naglašenom suradnjom više umjetnosti. (Hrvatski jezični portal)

³² Vladimir Maleković, *Stilovi i tendencije u hrvatskoj umjetnosti XX. stoljeća*, Zagreb : Art studio Azinović, 1999., str. 25

³³ Andreja Der-Hazarijan, »Od obrta do arhitekture: arhitekt Aladar Baranyai i njegov doprinos hrvatskoj modernoj kulturi«, u: *Kontura* 5 (1992.), str. 12

³⁴ Usp. Andreja Der-Hazarijan, »Od obrta do arhitekture: arhitekt Aladar Baranyai i njegov doprinos hrvatskoj modernoj kulturi«, u: *Kontura* 5 (1992.), str. 12

afirmaciju secesije zaslužni su arhitekti Viktor Kovačić, Ignjat Fischer, Rudolf Lubynski, Vjekoslav Bastl, Stjepan Podhorski, Dioniz Sunk i Aladar Baranyai.³⁵

2.1.1. Otto Wagner i utjecaj na zagrebačke arhitekte

Beč, kao glavni grad nekadašnje Austro-Ugarske monarhije, mjesto je gdje se školuju mladi arhitekti te realizira mnoštvo ideja i utjecaja pa se tako u skladu s vremenom razvija secesijski stil. Secesija je u Beču stil koji većinom financira bogato građanstvo, što objašnjava razlog projektiranja velikog broja vila i stambenih zgrada.³⁶ Arhitektura Zagreba razvija se pod utjecajem Beča, međutim, ne možemo govoriti o izravnom kopiranju bečkog stila, već o „*citatima pojedinih motiva*“.³⁷

Razmatrajući utjecaj Beča na Zagreb, važno je spomenuti Otta Wagnera na čijoj *Wagnerschule* od osnutka 1894. godine školuju se i arhitekti iz Hrvatske. Wagner je smatrao kako umjetnost i umjetnik trebaju predstavljati svoje vrijeme, razvijati individualnost i originalnost.³⁸ U knjizi *Moderne Architektur* iz 1896. godine Otto Wagner raskida s historicizmom i najavljuje dolazak novog secesijskog stila.³⁹ U tekstu on navodi: „*Svaki novi stil postupno je proizišao iz prethodnoga kad su novi postupci građenja, novi materijali, nove zadaće i gledišta zahtijevali promjenu ili preobrazbu postojećih oblika. Može se uzeti dokazanim da su umjetnost i umjetnici uvijek predstavljali svoju epohu. Moderna nam umjetnost mora ponuditi nove oblike, one koje smo mi stvorili, da predstavljaju naše mogućnosti i djelovanje. Sva moderna ostvarenja, ako žele pristajati modernom čovjeku, moraju odgovarati novim materijalima i zahtjevima današnjice; moraju pokazati naše vlastito, bolje, demokratsko, samopouzdanost, idealno biće, te uzeti u obzir čovjekova kolosalna tehnička i znanstvena dostignuća, također njegovu potpunu sklonost praktičnome – to je ipak samo po sebi razumljivo! Na strogi upit 'kako trebamo graditi?' svakako je teško odgovoriti. Osjećaj nam ali već danas mora reći da će horizontalne nosive i poduporne linije, plošnost površinskog oblikovanja, najveća jednostavnost i energična naglašenost konstrukcije i materijala,*

---

³⁵ Usp. Jasna Galjer, »Aladar Baranyai: arhitektura i dizajn«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 21 (1997.), str. 167

³⁶ Usp. Ivana Kancir, *O secesijskoj arhitekturi Zagreba*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998., str. 5

³⁷ Ivana Kancir, *O secesijskoj arhitekturi Zagreba*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998., str. 5, prema Olga Maruševski, *Arhitektonsko-urbanističke veze Zagreba i Beča na prijelomu stoljeća, Fin de siècle Zagreb-Beč*, Zagreb, 1997.

³⁸ Usp. Ivana Kancir, *O secesijskoj arhitekturi Zagreba*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998., str. 11

³⁹ Aleksander Laslo, »Lica moderniteta 1898.-1918. : zagrebačka arhitektura secesijske epohe«, u: *Secesija u Hrvatskoj*, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 15.12.2003.-31.3.2004., str. 23

dominirati u budućim umjetničkim oblicima. To je određeno modernom tehnologijom i nama raspoloživim sredstvima.“⁴⁰

Slika 3. Detalji pročelja Otto Wagner : *Majolikahaus*, Linke Wienzeile 40, 1898. godine

Wagnerova škola izradila je program za studente arhitekture u trajanju od tri godine, a plan se sastojao od izrade rješenja za bečku modernu najamnu kuću, rješenja za javnu zgradu s kompliciranim vanjskim izgledom te rješenja koje je potpuno prepušteno imaginaciji i nikada se neće dogoditi u praksi.⁴¹ Arhitekt u Wagnerovoj školi prije svega bio je umjetnik koji „/.../ polazi od pojma svrhe iz čega bi trebala proizaći konstrukcija, dok u istraživanju leži poezija.“⁴² Na bečkoj *Wagnerschule* školovala su se dvojica značajnih hrvatskih arhitekata, Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastl.⁴³ Viktor Kovačić prvi je hrvatski Wagnerov učenik koji se

---

⁴⁰ Aleksander Laslo, »Lica moderniteta 1898.-1918. : zagrebačka arhitektura secesijske epohe«, u: *Secesija u Hrvatskoj*, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 15.12.2003.-31.3.2004., str. 23, prema Otto Wagner, *Modern Architecture: a guidebook for his students to this field of art*, Santa Monica: The Getty Center for History of Art and Humanities, 1988., str. 78-124

⁴¹ Usp. Maja Jelisić, *Otto Wagner i njegovi zagrebački učenici Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastl*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996., str. 6

⁴² Maja Jelisić, *Otto Wagner i njegovi zagrebački učenici Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastl*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996., str. 6

⁴³ Usp. Ivana Kancir, *O secesijskoj arhitekturi Zagreba*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998., str. 12

školuje od 1896.-1899. godine stipendijom *Kraljevsko-ugarskog saveza arhitekata*. „Kovačić po povratku u domovinu piše članak *Moderna arhitektura*, koji izlazi u časopisu *Život 1900. godine*, u kojem nas po uzoru na svoga velikog učitelja i njegovo istoimeno djelo, uvodi u razvoj nove-moderne arhitekture, razrađujući njene temeljne postavke.“⁴⁴ U Wagnerovoj školi, školovao se i Vjekoslav Bastl, dobitnik Gundelove nagrade⁴⁵ za diplomski rad palače *Znanstvenih zavoda za okultizam* u Parizu.⁴⁶ Direktan utjecaj Otta Wagnera vidljiv je na kući *Kallina*, gdje Vjekoslav Bastl „/.../ kombinira arhitektoniku dviju Wagnerovih kuća na bečkoj *Wienziele*.“⁴⁷ Iz svega navedenog jasno je kako je Beč i škola Otta Wagnera odigrala značajnu ulogu pri educiranju hrvatskih arhitekata. Također, ideje i kritičko percipiranje teorije moderne arhitekture svoje začetke ima u školi Otta Wagnera, a očituje se u djelima hrvatskih arhitekata.

3. Kuća Kallina

3.1. Arhitekt Vjekoslav Bastl

Arhitekt Vjekoslav Bastl rođen je u češkom gradu Příbramu 13. kolovoza 1872. godine, a umire u Zagrebu 3. rujna 1947. godine.⁴⁸ S dvadeset godina upisuje tečaj *Razdjela za obrazovanje graditelja* pod *Kraljevskom zemaljskom obrtnom školom* u Zagrebu. Najraniji Bastlov rad, povodom završetka školovanja u *Obrtnoj školi* jest *zgrada apotekara Pečića* na Ilici.⁴⁹ Projekt je nastao u okviru arhitektonskog biroa *Hönigsberg & Deutsch*, objavljen u bečkoj reviji *Der Architekt*, a ostvarenje se smatra „*prvom pojavom wagnerijanske secesije u Zagrebu*.“⁵⁰ Carski i kraljevski arhitekti, arhitektonskog biroa *Hönigsberg & Deutsch* u tom razdoblju okreću se promociji Otta Wagnera zagrebačkim arhitektima.⁵¹ Projekt zgrade *Pečić*, kako Laslo navodi, treba uvrstiti među „/.../ ishodišta našeg modernizma, zbog rastvorenog partera te zbog funkcionalističke staklene lepeze nad kasnijim Valdecovim reljefom. Projekt je objavljen u vrijeme kada je Bastl već na studiju u Wagnerovoj specijalki bečke Akademije lijepih umjetnosti, te je istodobno i referencija poslodavcima koji kandidata podržavaju u

---

⁴⁴ Maja Jelisić, *Otto Wagner i njegovi zagrebački učenici Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastl*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996., str. 13

⁴⁵ Gundelova nagrada dodjeljivala se svake treće godine za cjelokupno djelo ili za diplomski rad.

⁴⁶ Usp. Maja Jelisić, *Otto Wagner i njegovi zagrebački učenici Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastl*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996., str. 9

⁴⁷ Aleksander Laslo, »Vjekoslav Bastl«, u: *Čovjek i prostor* 42 (1995.), str. 24

⁴⁸ Usp. Tomislav Premerl, »Bastl, Vjekoslav«, u: *Hrvatska likovna enciklopedija A-B*, (ur.) Žarko Domljan, Zagreb: Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 2005., str. 63–64

⁴⁹ Usp. Aleksander Laslo, »Vjekoslav Bastl«, u: *Čovjek i prostor* 42 (1995.), str. 22

⁵⁰ Aleksander Laslo, »Vjekoslav Bastl«, u: *Čovjek i prostor* 42 (1995.), str. 22

⁵¹ Usp. Aleksander Laslo, »Vjekoslav Bastl«, u: *Čovjek i prostor* 42 (1995.), str. 23

nastavku školovanja. Tijekom boravka na Wagnerovoj školi Bastl je uporno nastojao afirmirati sredinu iz koje je došao na studij.⁵² Za završni projekt izrađuje studiju crkve Sv. Blaža smještene na uglu Prilaza i Primorske ulice 1901. godine. Uz promociju zagrebačke teme, radovi su opremljeni natpisima na hrvatskom jeziku, a objavljeni su u stručnom tisku *Der Architekt* i *Architektonische Monatshefte*. Na arhitektonskom odjeljku izložbe *Celestin Medović, Oton Iveković i drugovi* 1901. godine Vjekoslav Bastl izlaže svoj završni projekt te nastupa s poslodavcima *Hönigsberg & Deutsch*.⁵³ Za završni rad u Wagnerovoj školi palača *Znanstvenih radova za okultizam* u Parizu dobio je Gundelovu nagradu.⁵⁴

Učeći u krugu Wagnerovih učenika, Bastl „/.../ stječe vrhunsku akademsku naobrazbu i potpuno suvereno vlada suvremenim secesijskim oblikovanjem. Za vrijeme studija nastaje niz studentskih radova koji su objavljeni u vodećim arhitektonskim časopisima širom Europe, od Beča do Leipziga. Nakon završetka studija vraća se u Zagreb i zapošljava u arhitektonskom poduzeću *Hönigsberg & Deutsch*, gdje djeluje u razdoblju od 1901. do 1906. godine.“⁵⁵

Tvrtka *Hönigsberg & Deutsch* u razdoblju od 1902. do 1911. godine prihvaća secesiju kao modu vremena i naručitelja, a glavni projektant secesijskog stila je Vjekoslav Bastl.⁵⁶ *Hönigsberg & Deutsch* prvi su arhitektonski ured koji uvodi podjelu poslova i timski rad, a svojim angažmanom nastupanja na izložbama i publiciranjem članaka stvorili su pravila javnog djelovanja arhitekta.⁵⁷ Radeći u tvrtki *Hönigsberg & Deutsch*, Vjekoslav Bastl posvećuje se projektiranju najamnih stambenih zgrada: kuća *Kornitzer* (Gundulićeva 22, 1902.), kuća *Feller* (Tomislavov trg 4, 1903.-1904.), kuća *Roszay* (Kurelčeva 3, 1904.-1905.) i kuća *Majdak* (Palmotićeva 50, 1903. godine).⁵⁸ *Dom mirovinske zaklade hrvatskog zemaljskog kazališta* na adresi Mažuranićev trg 14, Bastl projektira 1904. godine razvijajući inovativno rješenje osvjetljenja gospodarskih prostora.⁵⁹ Također, u razdoblju od 1904-1905. godine Bastl projektira trokatnu kuću *Rado* na adresi Jelačićev trg 5 izvrsno rješavajući organizaciju

---

⁵² Aleksander Laslo, »Vjekoslav Bastl«, u: *Čovjek i prostor* 42 (1995.), str. 23

⁵³ Usp. Aleksander Laslo, »Vjekoslav Bastl«, u: *Čovjek i prostor* 42 (1995.), str. 23

⁵⁴ Usp. Maja Jelisić, *Otto Wagner i njegovi zagrebački učenici Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastl*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996., str. 9

⁵⁵ Zlatko Jurić, »Arhitektura u Zagrebu : o recentnom stanju opusa arhitekta Vjekoslava Bastla«, u: *Kontura* 5 (1992.), str. 10-11

⁵⁶ Usp. Maja Jelisić, *Otto Wagner i njegovi zagrebački učenici Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastl*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996., str. 24

⁵⁷ Usp. Aleksander Laslo, »Lica moderniteta 1898.-1918. : zagrebačka arhitektura secesijske epohe«, u: *Secesija u Hrvatskoj*, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 15.12.2003.-31.3.2004., str. 25

⁵⁸ Usp. Maja Jelisić, *Otto Wagner i njegovi zagrebački učenici Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastl*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996., str. 24., prema Zlatko Jurić, »Arhitekt Vjekoslav Bastl: radovi 1901-1910«, u: *Život umjetnosti* 56-57 (1995.), str. 44-57

⁵⁹ Usp. Maja Jelisić, *Otto Wagner i njegovi zagrebački učenici Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastl*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996., str. 24-25

prostora, zubarsku ordinaciju i peterosoban stan.⁶⁰ Bastl je bio izrazito vješt u izradi uglovnica. Tako 1903.-1904. godine projektira kuću *Kallina* na adresi Gundulićeva 20/Masarykova 1 s pročeljem od visoko glaziranih keramičkih pločica i kuću *Feller* na adresi Jurišićeva 1/Trg bana Josipa Jelačića u razdoblju od 1905.-1906. godine.⁶¹ Kuća *Feller* jedan je od „/.../ rijetkih primjera obiteljske ugrađene stambene kuće u arhitekturi Zagreba. Cijela je kuća predviđena za život i rad jedne obitelji. U prizemlju su poslovni prostori, na prvom su katu dnevni prostori, a na drugom su katu spavaonice roditelja i djece.“⁶² Uz stambenu arhitekturu, Bastl za poduzeće *Hönigsberg & Deutsch* projektira i zgrade javne namjene: nova zgrada *Trgovačko-obrtnog muzeja* na adresi Mažuranićev trg 14, 1902.-1903. godine, *Palača trgovačko-obrtne komore* na adresi Trg maršala Tita 8, 1902.-1903. godine i *Palača hrvatsko-slavonske zemaljske centralne štedionice* na adresi Ilica 25/Gundulićeva 2, 1906.-1907. godine.⁶³ Navedene zgrade primjer su upotrebe „/.../ konstruktivnih mogućnosti novog materijala armiranog betona kojim se postiže reinterpetacija stereometrijskog odnosa prozorskih otvora i zidne plohe pročelja. U arhitektonskoj kompoziciji muzeja dominira ortogonalni raster velikih prozorskih otvora, gdje je zid u potpunosti negiran i pretvoren u niz velikih transparentnih prozorskih površina.“⁶⁴ Od Bastlovih velikih projekata ističu se: „/.../ Središnji dom Hrvatskog radiše u Mislavljevoj (1924.-1927.), Gradsku tržnicu s Bartulićevom kućom i zgradom Tržnog nadzorništva na Dolcu (1926.-1930.), Ekonomsko- komercijalnu visoku školu u Zvonimirovoj (1928.) te restauraciju crkve Sv. Petra u Vlaškoj ulici u Zagrebu (1929.-1930.).“⁶⁵

Po uzoru na *Klub arhitekata* osnovan u Beču, Bastl 1905. godine zajedno s Kovačićem, Schönöm i Podhorskyim osniva *Klub hrvatskih arhitekata*.⁶⁶ Cilj kluba bilo je „/.../ unapređenje arhitekture javnim djelovanjem i aktivna zaštita graditeljske baštine.“⁶⁷ Nakon Prvog svjetskog rata Bastl se posvećuje „/.../ edukaciji na zagrebačkoj Obrtnoj školi, gdje će djelovati do konca radnog vijeka 1940-ih, njegovi su đaci većina kasnijih akademskih arhitekata s famozne Iblerove škole na zagrebačkoj Akademiji likovnih umjetnosti: Ivo Bartolić, Gustav Bochutinsky,

---

⁶⁰ Usp. Maja Jelisić, *Otto Wagner i njegovi zagrebački učenici Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastl*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996., str. 24-25

⁶¹ Usp. Maja Jelisić, *Otto Wagner i njegovi zagrebački učenici Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastl*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996., str. 25.

⁶² Zlatko Jurić, »Arhitekt Vjekoslav Bastl: radovi 1901-1910«, u: *Život umjetnosti* 56-57 (1995.), str. 48

⁶³ Usp. Maja Jelisić, *Otto Wagner i njegovi zagrebački učenici Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastl*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996., str. 26, prema Aleksander Laslo, »Baština, V. Bastl«, u: *Cip* (1995.)

⁶⁴ Zlatko Jurić, »Arhitekt Vjekoslav Bastl: radovi 1901-1910«, u: *Život umjetnosti* 56-57 (1995.), str. 52

⁶⁵ Aleksander Laslo, »Vjekoslav Bastl«, u: *Čovjek i prostor* 42 (1995.), str. 24

⁶⁶ Usp. Aleksander Laslo, »Vjekoslav Bastl«, u: *Čovjek i prostor* 42 (1995.), str. 24

⁶⁷ Aleksander Laslo, »Arhitektura modernog građanskog Zagreba«, u: *Život umjetnosti* 56-57 (1995.), str. 59

Branko Bon, Drago i Vlado Galić, Lav Horvat, Marijan Ivacić, Stjepan Planić i Zvonimir Požgaj, također i Ferdo Florschütz, Hinko Gottwald, Milan Grakalić, Milovan Kovačević, Vjekoslav Muršec, Juraj Neidhardt, Antun Ulrich, Ivan Velikonja i Hinko Wichara. “⁶⁸

Vjekoslav Bastl pred kraj svoje karijere koristi likovni govor internacionalnog stila čiji su najreprezentativniji primjeri, vila *Radošević* u Buconjićevoj i kuća *Zuber* u Vlačkoj.⁶⁹ „/.../Međutim, njegovi su najveći arhitekturni dometi ipak usidreni u belle époque 1900-ih.“⁷⁰ Laslo vjeruje kako je sam Bastl toga svjestan i upravo zato na svom posljednjem značajnom javnom nastupu na retrospektivi *Pola vijeka hrvatske umjetnosti* 1938. godine, između prikaza *Gradske tržnice* i *Ekonomsko-komercijalne visoke škole* izlaže i vilu *Gustava Kallina*.⁷¹ Kako Jurić opisuje zapravo, „/.../ riječ je o izuzetnom talentiranom arhitektu druge akademske generacije hrvatskih arhitekata, čije je umjetničko djelovanje potpuno nepravedno zaboravljeno.“⁷²

3.2. Formalni opis kuće Kallina

Kuća *Kallina* izgrađena je za trgovca Josipa Kallinu u razdoblju od 1903. do 1904. godine na križanju Gundulićeve i Masarykove ulice. Prema zapisniku iz 1903. godine Josipu Kallini dodijeljena je građevinska i stambena dozvola za trokatnu kuću.⁷³

Kuća *Kallina* sastoji se od sjevernog krila duljine 30m, postavljenog uz Masarykovu ulicu i južnog krila duljine 23.4m postavljenog uz Gundulićevu ulicu.⁷⁴ „Površina tlocrta svake etaže iznosi 462 m², dok površina cijele zgrade iznosi cca 2310 m².“ U prizemlju krila nalaze se trgovine sa svojim staklenim izlozima.⁷⁵ U zgradu se ulazi s Gundulićeve ulice, dvokrilno stubište, povezuje Masarykovo i Gundulićevo krilo. Sa strane Gundulićeve ulice nalazi se šest prozorskih osi, dok se sa strane Masarykove ulice nalazi devet prozorskih osi.⁷⁶

---

⁶⁸ Aleksander Laslo, »Vjekoslav Bastl«, u: *Čovjek i prostor* 42 (1995.), str. 24

⁶⁹ Usp. Aleksander Laslo, »Vjekoslav Bastl«, u: *Čovjek i prostor* 42 (1995.), str. 25

⁷⁰ Aleksander Laslo, »Vjekoslav Bastl«, u: *Čovjek i prostor* 42 (1995.), str. 25

⁷¹ Usp. Aleksander Laslo, »Vjekoslav Bastl«, u: *Čovjek i prostor* 42 (1995.), str. 25

⁷² Zlatko Jurić, »Arhitektura u Zagrebu : o recentnom stanju opusa arhitekta Vjekoslava Bastla«, u: *Kontura* 5 (1992.), str. 10

⁷³ Usp. Martina Salaj, *Konzervatorsko- restauratorski radovi na zgradi Kallina u Zagrebu*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012., str. 29

⁷⁴ Usp. Martina Salaj, *Konzervatorsko- restauratorski radovi na zgradi Kallina u Zagrebu*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012., str. 31 prema Helena Jelić, *Obnova kuće Kallina*, diplomski rad, Zagreb: Građevinski fakultet, 2010., str. 23

⁷⁵ Martina Salaj, *Konzervatorsko- restauratorski radovi na zgradi Kallina u Zagrebu*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012., str. 31 prema Helena Jelić, *Obnova kuće Kallina*, diplomski rad, Zagreb: Građevinski fakultet, 2010., str. 23

⁷⁶ Usp. Martina Salaj, *Konzervatorsko- restauratorski radovi na zgradi Kallina u Zagrebu*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012., str. 31-32

Slika 4. Vjekoslav Bastl: kuća *Kallina*, Gundulićeva 20 / Masarykova 19, 1903.-1904. godine

Slika 5. Detalji pročelja Vjekoslav Bastl: kuća *Kallina*, Gundulićeva 20 / Masarykova 19, 1903.-1904. godine

Kuća *Kallina* karakteristična je po razigranoj dekoraciji pločicama. Prva varijanta neizvedenog pročelja obilovala je žbukom i skulpturalnom dekoracijom, ističući taktilnost zidne površine.⁷⁷ Izvedeno pročelje gotovo je bez dekorativne skulpture. Pročeljem dominira kolorit žutih i svijetloplavih pločica, ali na njemu se nalaze i dekorativni elementi koji potječu iz biljnog i životinjskog svijeta.⁷⁸ Vjekoslav Bastl u stvaralaštvu pokazuje sklonost simboličkom jeziku kojim oblikuje dekorativne elemente alegorijskih i spiritualnih sadržaja.⁷⁹ „U zoni prvoga kata friz je pločica s motivom šišmiša, uz balkonska vrata drugog i trećeg kata, na samome uglu zgrade, plohe pločica ukrašene su zelenim listovima lopoča, a između prozora trećega kata ukras su crvene ruže sa stiliziranim peteljka. “⁸⁰

Slika 6. Detalji pročelja Vjekoslav Bastl: kuća *Kallina*, Gundulićeva 20 / Masarykova 19, 1903.-1904. godine

Zlatko Jurić u svom tekstu kuću *Kallina* uspoređuje s drugim sličnim arhitektonskim zdanjima. „Kuća *Kallina* je, uz kuću *Majolika* arhitekta *Otta Wagnera* i kuću *Portois & Fix* arhitekta *Maxa Fabiania* u Beču te uz još dvije gradnje arhitekta *Jules-a Lavirotte-a* u Parizu,

⁷⁷ Usp. Zlatko Jurić, » Arhitekt Vjekoslav Bastl: radovi 1901-1910«, u: *Život umjetnosti* 56-57 (1995.), str. 52

⁷⁸ Usp. Marijeta Karlović, *Arhitektura Masarykove ulice*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2008., str. 19

⁷⁹ Usp. Vladimir Maleković, *Stilovi i tendencije u hrvatskoj umjetnosti XX. stoljeća*, Zagreb : Art studio Azinović, 1999., str. 27

⁸⁰ Marina Bagarić, »Od fasade do kamina: keramika za arhitekturu«, u: *Secesija u Hrvatskoj*, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 15.12.2003.-31.3.2004., str. 86

jedno od malobrojnih secesijskih ostvarenja na prijelazu stoljeća gdje je senzualnom upotrebom keramičkih pločica rafiniranog kolorita i visokotransparentne glazure, suptilna taktilnost obrade pročelja dovedena do vrhunca.⁸¹ Osim direktne asocijacije na Otta Wagnera, kuća *Kallina* reklama je tvornice keramike Josipa Kalline. Tvornica keramičkog posuđa i peći Josipa Kalline osnovana je 1885. godine te se uglavnom bavila proizvodnjom *chamotte* i *Fayence peći*.⁸² Bagarić se u svom radu nadovezuje na bitnu razliku između *Majolikahaus* i kuće *Kallina* u materijalu izrade fasade.⁸³ Keramičku oplatu za *Majolikahaus* proizvodi mađarska tvornica *Zsolnay*, dok je oplata za kuću *Kallina* djelo Gustava Kalline⁸⁴.⁸⁵ Oplata kuće *Kallina*, odnosno keramičke pločice i njihova ocaklina, rezultat je smjese recepta Gustava Kalline naučene tijekom dvogodišnje prakse u tvornici u Njemačkoj.⁸⁶

Slika 7. Detalji pročelja Vjekoslav Bastl: kuća *Kallina*, Gundulićeva 20 / Masarykova 19, 1903.-1904. godine

⁸¹ Zlatko Jurić, »Arhitektura u Zagrebu : o recentnom stanju opusa arhitekta Vjekoslava Bastla«, u: *Kontura* 5 (1992.), str. 11

⁸² Usp. Marina Bagarić, »Od fasade do kamina: keramika za arhitekturu«, u: *Secesija u Hrvatskoj*, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 15.12.2003.-31.3.2004., str. 85.

⁸³ Usp. Marina Bagarić, »Od fasade do kamina: keramika za arhitekturu«, u: *Secesija u Hrvatskoj*, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 15.12.2003.-31.3.2004., str. 85-87

⁸⁴ Gustav Kallina nakon smrti oca Josipa Kalline 1905. godine preuzima upravljanje tvornicom Kallina.

⁸⁵ Usp. Marina Bagarić, »Od fasade do kamina: keramika za arhitekturu«, u: *Secesija u Hrvatskoj*, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 15.12.2003.-31.3.2004., str. 86-87

⁸⁶ Usp. Marina Bagarić, »Od fasade do kamina: keramika za arhitekturu«, u: *Secesija u Hrvatskoj*, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 15.12.2003.-31.3.2004., str. 87

Ugaoni dio istaknut je pilastrima iznad kojih se nalaze istaknuti kapiteli s reljefnim ukrasom. Između pilastara smjestila su se tri balkona izvedena od staklenih ploča svjetlo plave boje. Ploče su postavljene na metalnu konstrukciju sa sedam konzola povezanih sa zgradom.⁸⁷ „Između svake konzole nalaze se tri metalna profila koji tvore jednake razmake i pridržavaju staklene ploče poda balkona. Ploče imaju oblik izduženog trapeza sa zaobljenim krajevima, tako da pri pogledu s ulice dobivamo dojam da stojimo ispred tri polovice staklenoga plavoga cvijeta. Svaki balkon ima metalnu ogradu obojenu u bijelo koja se sastoji od šest vodoravno položenih pravokutnih polja ispunjenih mrežom dijagonalno prepletenih linija.“⁸⁸ Na balkone se izlazi dvokrilnim vratima omeđenim dekoriranim pločicama, pročelje prvog kata dekorirano je šišmišima, dok su na drugom i trećem katu stilizirani listovi lopoča. Iznad balkona, na krovu zgrade nalaze se četiri žardinjere, a ispod njih reljef s cvjetovima i dvije girlande.⁸⁹

Slika 8. Detalji pročelja Vjekoslav Bastl: kuća *Kallina*, Gundulićeva 20 / Masarykova 19, 1903.-1904. godine

---

⁸⁷ Usp. Martina Salaj, *Konzervatorsko- restauratorski radovi na zgradi Kallina u Zagrebu*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012., str. 33

⁸⁸ Martina Salaj, *Konzervatorsko- restauratorski radovi na zgradi Kallina u Zagrebu*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012., str. 33

⁸⁹ Usp. Martina Salaj, *Konzervatorsko- restauratorski radovi na zgradi Kallina u Zagrebu*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012., str. 34

4. Kuća Pilar&Mally&Bauda

4.1. Arhitekt Aladar Baranyai

Arhitekt Aladar Baranyai rođen je 11. prosinca 1879. godine u Szászváru u Mađarskoj, a umire 5. siječnja 1936. godine u Zagrebu.⁹⁰ Povodom dovršetka *Graditeljske škole* u Zagrebu, Baranyai se zapošljava kao projektant u tvrtki *Pilar&Mally&Bauda*⁹¹ u kojoj radi od 1901. do 1905. godine.⁹² ⁹³ Galjer zaključuje kako se većina secesijskih elemenata koje potpisuje tvrtka *Pilar&Mally&Bauda* poput „/.../ ovalnih medaljona, girlandi, valovite horizontalne profilacije na plohama pročelja i bordure keramičkih pločica /.../“⁹⁴ zapravo može pripisati Aladaru Baranyaiju. Dolaskom u tvrtku *Pilar&Mally&Bauda*, Baranyai unosi promjenu pri oblikovanju pročelja što je vidljivo na najamnim kućama u Gajevoj ulici broj 42 i 44, 1904. i 1905. godine, te *kući Bauda*⁹⁵ na Marulićevom trgu 7, 1905. godine.⁹⁶ S arhitektom Slavkom Benedikom (kolegom iz *Graditeljske škole*), Baranyai 1905. godine osniva poduzeće *Benedik & Baranyai* u kojem je projektant i suvlasnik.⁹⁷ ⁹⁸

O ljepoti jedinstva arhitekture i dizajna te o utjecajima bečke⁹⁹ arhitekture najbolje svjedoči Baranyaijev samostalan rad vila *Tišov*, na adresi Pantovčak 54 te rad u poduzeću *Benedik & Baranyai*, vila *Slavka Benedikta* na adresi Tuškanac 14.¹⁰⁰ Prva značajna arhitektonska realizacija Aladara Baranyaija vila je *Ivana Tišova*, koja je i jedan od prvih

---

⁹⁰ Usp. Žarko Domljan, »Baranyai, Aladar«, u: *Hrvatska likovna enciklopedija A-B*, (ur.) Žarko Domljan, Zagreb: Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 2005., str. 50

⁹¹ Tvrtku *Pilar&Mally&Bauda* osnovao je 1894. godine Martin Pilar, pripadnik prve akademske generacije hrvatskih arhitekata (Andreja Der-Hazarijan Vukić, »*Arhitektura Aladara Baranyaia u Zagrebu*«)

⁹² Usp. Andreja Der-Hazarijan, »Od obrta do arhitekture: arhitekt Aladar Baranyai i njegov doprinos hrvatskoj modernoj kulturi«, u: *Kontura* 5 (1992.), str. 12

⁹³ Usp. Jasna Galjer, »Aladar Baranyai: arhitektura i dizajn«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 21 (1997.), str. 168.

⁹⁴ Jasna Galjer, »Aladar Baranyai: arhitektura i dizajn«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 21 (1997.), str. 168.

⁹⁵ Za kuću *Pilar&Mally&Bauda* u literaturi se najčešće koristi naziv kuća Bauda.

⁹⁶ Usp. Andreja Der-Hazarijan Vukić, »*Arhitektura Aladara Baranyaia u Zagrebu*«, u: *Život umjetnosti* 56-57 (1995.), str. 31

⁹⁷ Usp. Žarko Domljan, »Baranyai, Aladar«, u: *Hrvatska likovna enciklopedija A-B*, (ur.) Žarko Domljan, Zagreb: Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 2005., str. 50

⁹⁸ Usp. Andreja Der-Hazarijan, *Aladar Baranyai u Zagrebu : između historicizma i modernizma*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1992., str. 11

⁹⁹ Utjecaj Beča vidljiv je u izradi kuća koje pretvaraju zagrebački *Tuškanac* izgledom u bečko predgrađe *Hohe Warte* s Hoffmanovim vilama prema Jasna Galjer, »Aladar Baranyai: arhitektura i dizajn«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 21 (1997.), str. 168-169

¹⁰⁰ Usp. Andreja Der-Hazarijan, »Od obrta do arhitekture: arhitekt Aladar Baranyai i njegov doprinos hrvatskoj modernoj kulturi«, u: *Kontura* 5 (1992.), str. 12-13

secesijskih objekata na zagrebačkom području.¹⁰¹ Izgrađena je 1900. godine za slikara „/.../ Ivana Tišova (također profesora na Obrtnoj školi), zamišljena da ujedini dvostruku funkciju prostora- za život i slikarov rad. Klasični je rječnik reduciran i sveden tek na dva stupa s dorskim kapitelima koji flankiraju ulaz, a privrženost secesiji ogleda se i u dekoraciji fasade, koju prema Baranyaijevim nacrtima, oslikava sam Tišov.“¹⁰² Unutrašnji prostori maksimalno su usmjereni funkcionalnosti i udobnosti, dnevni boravak smješten je u prizemlju, a intimni prostori na katu. Inspiracija za vilu Tišov bila je Olbrichova zgrada *Secesije* izgrađena 1898. godine u Beču, ali i naslovnica prvog broja *Ver Sacrum* iz 1898. godine.¹⁰³ Uz navedena ostvarenja, Baranyai je izgradio slične tipološko-morfološke cjeline poput „/.../ vile Segan 1910., Paskiević-Čikara 1910. i Weiss-Aleksander 1914.-1916., dok vila Hühn, vjerojatno iz 1912. godine svojim klasicističkim trijemom s jonskim stupovima već najavljuje nastupajuću purističku fazu.“¹⁰⁴ Po završetku Prvog svjetskog rata Baranyai je realizirao svoje najznačajnije ostvarenje individualnog stanovanja, a to je vila Ilić na adresi Paunovac 7.¹⁰⁵ „Vila Ilić dovršena je 1920. godine, produkt je ideje o Gesamtkunstwerku, koja je u Beču kulminirala osnivanjem Weiner Werkstatte¹⁰⁶, 1903. godine. U projektu vile Ilić primijenjena je nova tendencija u planiranju prostora, što je najočitije u salonu koji visinom obuhvaća dva nivoa povezana stupovima na kojima je galerija. Većina detalja enterijera i opreme vile prema Baranyaijevim nacrtima izrađena je u Beču, što ponovno potvrđuje njegovu vezanost uz Hoffmanov arhitektonski krug.“¹⁰⁷ Dekoracija vile slijedi njezinu funkcionalnost, u kombinaciji s različitim materijalima i tehnikama obrade, stvara se elegancija, harmoničnost i raskoš boja.¹⁰⁸

Baranyaijeva produkcija uključuje stambene, javne i obiteljske kuće, a posebno je bio vješt u projektiranju uglovnica.¹⁰⁹ Najznačajnija uglovnica te ujedno jedna od prvih narudžbi

---

¹⁰¹ Usp. Andreja Der-Hazarijan Vukić, »Arhitektura Aladara Baranyaia u Zagrebu«, u: *Život umjetnosti* 56-57 (1995.), str. 29.

¹⁰² Andreja Der-Hazarijan, »Od obrta do arhitekture: arhitekt Aladar Baranyai i njegov doprinos hrvatskoj modernoj kulturi«, u: *Kontura* 5 (1992.), str. 13

¹⁰³ Usp. Jasna Galjer, »Aladar Baranyai: arhitektura i dizajn«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 21 (1997.), str. 168-169

¹⁰⁴ Jasna Galjer, »Aladar Baranyai: arhitektura i dizajn«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 21 (1997.), str. 169

¹⁰⁵ Usp. Jasna Galjer, »Aladar Baranyai: arhitektura i dizajn«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 21 (1997.), str. 169

¹⁰⁶ Weiner Werkstatte osnovao je i utemeljio arhitekt Josef Hoffmann i slikar Koloman Moser, zadaća organizacije bila je obnavljanje bavljenja umjetničkim obrtom.

¹⁰⁷ Andreja Der-Hazarijan, »Od obrta do arhitekture: arhitekt Aladar Baranyai i njegov doprinos hrvatskoj modernoj kulturi«, u: *Kontura* 5 (1992.), str. 13

¹⁰⁸ Usp. Jasna Galjer, »Aladar Baranyai: arhitektura i dizajn«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 21 (1997.), str. 170

¹⁰⁹ Usp. Andreja Der-Hazarijan, »Od obrta do arhitekture: arhitekt Aladar Baranyai i njegov doprinos hrvatskoj modernoj kulturi«, u: *Kontura* 5 (1992.), str. 12

za poduzeće *Benedik & Baranyai* je kuća *Popović* na Trgu bana Josipa Jelačića 4, izgrađena 1906.-1907. godine. Karakteristična je zbog svojih zaobljenih formi kojima se ublažava dojam masivnosti arhitekture. U istom razdoblju Baranyai projektira kuću *Rubetić-Gollner* u Mihanovićevoj 18, 1907.-1908. godine i kuću *Hiršl* na križanju Ulice Franje Petrića 4/Bogovićeve 8, 1906.-1907. godine.¹¹⁰

Baranyaijevu arhitekturu karakteriziraju „/.../ zgrade ugodnih proporcija s fasadama koje su lišene težine pseudohistorijskih stilova, a ipak monumentalne. Dekorativni inventar kojim se služi umješna je kombinacija secesijskih oblika, njihovih kreativnih modifikacija uz vlastite intervencije, poput razvedenog friza prozora na palači Srpske banke (danas Hrvatski radio) ili balkonske ograde bez pobočnih strana na palači Prometne banke (ugao Martićeve i Smičiklasove).“¹¹¹ Oko 1930. godine Baranyai gradi stambeno-poslovne najamne kuće na području nekadašnjeg *Sajmišta* (Trg hrvatskih velikana i okolne ulice).¹¹² Prva kuća u tom nizu jest „/.../ kuća Roberta Deutscha-Maceljskog 1922.-1924. godine, slijede kuće Benedik 1923.-1924. godine, Benedik-Maceljski 1923.-1925. godine i kuća Rosenberger-Rosenstock 1927.-1928. godine.“¹¹³

Aladar Baranyai jedan je od najplodnijih arhitekata s početka XX stoljeća, samo u periodu od 1900.-1914. godine u Zagrebu sagradio je 26 objekata stambene ili stambeno-poslovne namjene.¹¹⁴ Der Hazarijan navodi kako je Baranyai „/.../ u svojim kasnijim fazama ostao dosljedan secesijskom duhu, čak i kad se služio klasičnim elementima dekora na pročeljima – njegov način komponiranja pročelja, stilizacija pojedinih elemenata kao i vješto ubacivanje novih modernističkih estetičkih načela, sve što čini Baranyaijevu arhitekturu sasvim originalnom cjelinom u sklopu zagrebačke kulturne scene XX stoljeća.“¹¹⁵

---

¹¹⁰ Usp. Tea Majstorović, *Aladar Vladimir Baranyai*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2005., str.17-19

¹¹¹ Andreja Der-Hazarijan, »Od obrta do arhitekture: arhitekt Aladar Baranyai i njegov doprinos hrvatskoj modernoj kulturi«, u: *Kontura* 5 (1992.), str. 12

¹¹² Usp. Jasna Galjer, »Aladar Baranyai: arhitektura i dizajn«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 21 (1997.), str. 170

¹¹³ Jasna Galjer, »Aladar Baranyai: arhitektura i dizajn«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 21 (1997.), str. 170

¹¹⁴ Usp. Andreja Der-Hazarijan, *Aladar Baranyai u Zagrebu* : između historicizma i modernizma, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1992., str. 3-6

¹¹⁵ Andreja Der-Hazarijan, *Aladar Baranyai u Zagrebu* : između historicizma i modernizma, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1992., str. 3-6

4.2. Formalni opis kuće Pilar&Mally&Bauda

Kuća *Pilar&Mally&Bauda* izgrađena je 1905. godine na adresi Marulićev trg 7. Kuća *Pilar&Mally&Bauda* vrhunac je secesijske faze, kako navodi Der Hazarijan, ali i posljednji projekt koji Baranyai radi za tvrtku *Pilar&Mally&Bauda*.¹¹⁶

Slika 9. Aladar Baranyai : kuća *Pilar&Mally&Bauda*, Marulićev trg 7, 1905. godine

Tlocrtna površina kuće iznosi 310m², a iza zgrade nalazi se dvorište veličine 160 m².¹¹⁷ Riječ je o trokatnici skladne proporcije pročelja, s ne uobičajenim oblikovanjem središnjeg dijela.¹¹⁸ Središnji dio zgrade stvara konveksno-konkavnu igru zidnog plašta, također vidljivu na kući *Ćuk* iz kasnije 1910. godine, ali i ekspanziju plašta vile *Golik* iz 1901. godine.¹¹⁹ Pročelje zgrade izrazito je nekonvencionalno i ne slijedi nikakve povijesne uzore.¹²⁰ U donjem dijelu pročelja smjestila se „/.../ nenametljiva apstraktna linearna dekoracija.“¹²¹ „Horizontale

¹¹⁶ Usp. Andreja Der-Hazarijan, Aladar Baranyai u Zagrebu : između historicizma i modernizma, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1992., str. 10-11

¹¹⁷ Katastar, <http://www.katastar.hr/dgu/> (pregledano 30. kolovoza 2017.).

¹¹⁸ Usp. Jasna Galjer, » Aladar Baranyai: arhitektura i dizajn«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 21 (1997.), str. 168

¹¹⁹ Usp. Nina Gazivoda, » Radna soba Martina Pilara iz 1904. godine«, u: *Peristil* 39 (1997.), str. 129

¹²⁰ Usp. Andreja Der-Hazarijan, *Aladar Baranyai u Zagrebu : između historicizma i modernizma*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1992., str. 11

¹²¹ Vladimir Maleković, »Secesija u hrvatskoj likovnoj umjetnosti«, u: *Secesija u Hrvatskoj*, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 15.12.2003.-31.3.2004., str. 13

i vertikale su jednako naglašene, međutim klasična horizontalna profilacija seže tek do visine prozora prvoga kata da bi je iznad toga zamijenio tipični stilizirani secesijski ornament. Treći kat, međutim, nema gotovo nikakvog ukrasa. Posebnost pročelja čini središnja vertikala koja iznad ulaza zahvaća dva kata sa segmentnim balkonima s ogradom od kovanog željeza. Balkoni su definirani vertikalnim zaobljenim plastičnim istacima, ispod kojih su postavljene gipsane kugle obložene ornamentalnim lišćem u tipično secesijskoj maniri.“¹²²

Slika 10. Detalji pročelja Aladar Baranyai : kuća *Pilar&Mally&Bauda*, Marulićev trg 7, 1905. godine

U središtu zgrade nalaze se dva balkona, flankirana s po dvije prozorski osi sa svake strane. Može se reći kako je pročelje zrcalno simetrično, jer se prozori, girlandi i kugle nalaze simetrično od središnje osi s obje strane. Zgrada je u svom oblikovanju i dekoraciji inovativna i ne slijedi nekakve povijesne uzore.

---

¹²² Andreja Der-Hazarijan, *Aladar Baranyai u Zagrebu : između historicizma i modernizma*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1992., str. 11

Slika 11. Detalji pročelja Aladar Baranyai : kuća *Pilar&Mally&Bauda*, Marulićev trg 7, 1905. godine

Slika 12. Detalji pročelja Aladar Baranyai : kuća *Pilar&Mally&Bauda*, Marulićev trg 7, 1905. godine

Slika 13. Detalji pročelja Aladar Baranyai : kuća *Pilar&Mally&Bauda*, Marulićev trg 7, 1905. godine

5. Interpretacija baštine

Rusell baštinu definira kao aktivni proces prikupljanja niza objekata ili nematerijalnih praksi za koje držimo kako su ogledalo spram sadašnjosti, a povezani su određenim skupom vrijednosti koje želimo očuvati u budućnosti. Baštinu u konačnici možemo promatrati kao aktivni proces stvaranja budućnosti iz procesa povezivanja prošlosti i sadašnjosti.¹²³ Ako se osvrnemo na teritorijalno značenje arhitektonske baštine, možemo reći kako „*.../ baština koja pripada nekome gradu ili mjestu, njegovim stanovnicima daje osjećaj pripadnosti, osjećaj posebnosti, osjećaj zajedništva te kulturna baština zapravo postaje vezivo društvene integracije.*“¹²⁴

---

¹²³ Usp. Russell Staiff, *Re-imagining Heritage Interpretation: Enchanting the Past-Future*, Surrey, Burlington: Ashgate, 2014., str. 124, prema Rodney Harrison, *Heritage: Critical Approaches*. Abingdon, New York: Routledge, 2013., str 4.

¹²⁴ Iva Klarić, *Valorizacija kulturne baštine parka prirode Medvednica i prijedlog kulturno-turističke rute*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016. str. 4, prema Tomislav Marasović, *Kulturna baština*. Split: Veleučilište u Splitu, 2001. str. 9-11. prema Sneška Quaadvlieg-Mihalović, »Kulturna

Ideja interpretacije baštine razvila se usporedno s razvojem dinamičnih oblika prezentiranja baštine, a njezin cilj je otkriti vrijednosti baštine široj publici.¹²⁵ Freeman Tilden pedesetih godina prošlog stoljeća gradi teoriju interpretacije baštine te ju definira kao „/.../ edukativnu aktivnost čiji je cilj otkriti značenje stvari i njihovih odnosa korištenjem izvornih predmeta, vlastitih iskustava i primjera, a ne samim prijenosom činjeničnih podataka.“¹²⁶ Prema Tildenovoj teoriji postoji šest načela interpretacije baštine:¹²⁷

1. Svaka interpretacija koja ne povezuje posjetitelja s izloženim ili se ne povezuje s osobnosti i iskustvom posjetitelja je uzaludna.
2. Informacija sama po sebi nije interpretacija. Interpretacija jest otkrivanje utemeljeno na informaciji, međutim svaka interpretacija uključuje informaciju.
3. Interpretacija je umijeće kojim prezentirani materijal postaje povijesna, znanstvena i arhitektonska građa.
4. Osnovni cilj interpretacije jest poticanje, a ne povučavanje.
5. Interpretacija treba služiti prezentiranju cjeline, a ne samo jednog dijela.
6. Interpretacija namijenjena djeci trebala bi imati posebni program, a ne biti pojednostavljeni oblik prezentacije za odrasle.

Nadalje, Dean navodi kako je „interpretacija čin ili proces tumačenja ili razjašnjavanja, prevođenja ili predstavljanja osobnoga shvaćanja u vezi s nekom temom ili predmetom.“¹²⁸ Prema Maroeviću prezentiranje baštine je „/.../ interpretacija, kojom se iz bogatog života spomenika izabiru one faze, životne situacije ili detalji pomoću kojih će se stvoriti i oblikovati povijesna slika spomenika relevantna trenutku prezentiranja.“¹²⁹ Maroević tumači kako je spomenik kulture izvor obavijesti koje pojedinac može pročitati na njegovoj strukturi. Sposobnost čitanja znači poznavanje jezika oblika, materijala i strukture spomenika. Interpretiranjem prenosimo poruku ljudima, ali ih i udaljavamo od autentične poruke spomenika.¹³⁰ Ulazeći u problematiku prijenosa poruke, važno je naglasiti kako su spomenici

---

baština i angažirano građanstvo jedne regije, jedne države«, U: *Kvartal – kronika povijesti umjetnosti u Hrvatskoj*, 9, ¾, 2012. str. 89

¹²⁵ Usp. Andre Gob, Noemie Drouguet, *Muzeologija: povijest, razvitak, izazovi današnjice*, Zagreb: Antibarbarus, 2007., str. 222

¹²⁶ Andre Gob, Noemie Drouguet, *Muzeologija: povijest, razvitak, izazovi današnjice*, Zagreb: Antibarbarus, 2007., str. 222

¹²⁷ Freeman Tilden, *Interpreting our heritage*, Chapel Hill : The University of North Carolina press, 1977., str. 9

¹²⁸ Daniel Winfree Papuga »Filozofije o interpretaciji«, u: *Informatica museologica* 42 (2012.), str. 156-158 prema David Dean, *Museum Exhibition: Theory and Practice*, Routledge, 1996., str. 6

¹²⁹ Ivo Maroević, *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993., str. 244

¹³⁰ Usp. Ivo Maroević, *Sadašnjost baštine*, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1986., str. 53

kulture dio kulturne baštine sredine u kojoj se nalaze, te kao takvi svjedoče povijest i povezuju sadašnjost s prošlosti.¹³¹ Međutim, značenje prošlosti ne živi u prošlosti, već pripada sadašnjosti. Tilley toj temi prilazi u kritičnom tonu te tumači kako ne postoje ispravne priče o prošlosti koje nisu proizvod, kako ju on naziva „politikom istine“. Prema tome čin pisanja uvijek predstavlja politiku današnjice, a pisanje i interpretacija baštine oblik je društvene moći.¹³²

5.1. Interpretacija nepokretne baštine

Kulturnu baštinu možemo podijeliti na pokretnu i nepokretnu baštinu. Pokretna baština podrazumijeva ostvarenja likovne i primijenjene umjetnosti poput umjetničkog obrta, slikarstva i kiparstva. Nepokretna kulturna baština prema Marasoviću dijeli se na: graditeljske cjeline povijesne građevine te na arheološka nalazišta i skupine građevina ili širih prostora.¹³³

Maroević definira spomenik kulture kao jedinku koja sama, *“/.../ svojom materijom, oblikom i značenjem predstavlja vrijednost što u sebi integrira spomen, svjedočenje i značenje određene kulture, prošlosti neke sredine i izvjesne socijalne grupe. On svjedoči o ideji koja mu je prethodila, o vremenu i prostoru nastanka, o značenju, funkciji, materijalu i obliku vlastitog trajanja i napokon o stanju u kojem je do nas došao zahvaljujući odnosima u društvu.”*¹³⁴ Spomenik kulture je dokument, što znači da je istovremeno i medij i poruka.¹³⁵ U svom izvornom materijalu on *“/.../ dokumentira znanje, vještinu, vrijeme, utjecaj lokalnih uvjeta i sve ono što je na bilo koji način moglo utjecati na onoga koji je zgradu zamislio i pod čijim je nadzorom ili uputama sagrađena.”*¹³⁶ Prema Maroeviću nepokretni spomenici kulture sadrže tri komponente: materijal, oblik i značenje. Spomenik kulture sa svojim materijalnim elementima, tehnologijom i konstrukcijom, dokument je znanja i vještina u kojima je nastao. Oblik spomenika vezan je uz stil vremena i znanje majstora upotrijebljeno prilikom oblikovanja građevine. Međutim od presudne važnosti za valorizaciju spomenika je značenje, jer sadrži

---

¹³¹ Usp. Ivo Maroević, *Sadašnjost baštine*, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1986., str. 53

¹³² Usp. Christopher Tilley, »Interpreting material culture«, u: *Interpreting Objects and Collections*, (ur.) Susan M. Pearce, London, New York: Routledge, 2003., str. 67-76

¹³³ Usp. Iva Klarić, *Valorizacija kulturne baštine parka prirode Medvednica i prijedlog kulturno-turističke rute*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016. str. 4. prema Tomislav Marasović, *Kulturna baština*. Split: Veleučilište u Splitu, 2001., str. 9-11

¹³⁴ Ivo Maroević, *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993., str. 139-140

¹³⁵ Usp. Ivo Maroević, *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993., str. 140

¹³⁶ Ivo Maroević, *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993., str. 142

kronološki i povijesni tijek vremena. Značenje u sebi uvijek sadržava važnost određene građevine za čovjeka ili i važnost određene građevine u povijesnom kontekstu.¹³⁷

Značenje se prema Maroeviću stvara interpretacijom vrijednosti spomenika.¹³⁸ „Prezentiranje spomenika kulture način je na koji stručnoj i ostaloj javnosti vizualno pokazujemo kako smo riješili dileme što ih pred nas postavlja oblikovna i povijesna tj. vrijednosna slojevitost epiderme i strukture neke zgrade, (...) i njihova valorizacija i eventualno revalorizacija u odnosu na naše poimanje stvari, na sadašnju estetsku i teoretsku razinu domišljenosti, na ostale gospodarske i socijalne uvjete koji su često u prvom planu nevidljivi, ali itekako djeluju u slijedu ostvarenja. Spomenici kulture tako prezentirani, u svojem će ambijentu početi izdvajati i stvarati kulturno ili edukacijsko ozračje po kome će se jedna kulturna cjelina razlikovati od druge, utemeljiti svoj identitet i biti stalnim nositeljem poruka.“¹³⁹ Prezentacijom baštine ukazuje se na vrijednost i specifičnost spomenika, često uz pomoć pomagala kao primjerice oznaka, tabli ili nekih drugih oblika tumačenja.¹⁴⁰ Prema Gobu i Drouguetu postupak valorizacije nepokretne baštine odvija se „/.../ postavljanjem osnovnih oznaka na lokalitetu i didaktičkih sredstava kao što su ploče s objašnjenjima i planovi.“¹⁴¹ Obilaskom spomenika svaki posjetitelj izložen je nekakvoj vrsti neobveznog učenja koje je kako Tilden navodi superiornije od onog u učionici.¹⁴² U stvarnom svijetu posjetitelj se susreće sa stvarnim predmetom te reagira u odnosu na vlastite interese ili povezanost s određenim predmetom.¹⁴³ Zadaća interpretacije u tom kontekstu je stimulirati korisnike različitih karakteristika i interesa kako bi u toj interpretaciji pronašli nešto sebi svojstveno.¹⁴⁴

5.1.1. Oblikovanje teksta

Prilikom prezentiranja baštine značajnu ulogu pri prijenosu značenja i informacija ima oblikovanje teksta. Prema Gobu i Drouguetu tekst „/.../ predstavlja nužnu informativnu podlogu

---

¹³⁷ Usp. Ivo Maroević, *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993., str. 140-143

¹³⁸ Usp. Ivo Maroević, *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993., str. 177

¹³⁹ Ivo Maroević, *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993., str. 243-244

¹⁴⁰ Usp. Ivo Maroević, *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993., str. 243

¹⁴¹ Andre Gob, Noemie Drouguet, *Muzeologija: povijest, razvitak, izazovi današnjice*, Zagreb: Antibarbarus, 2007., str. 61-62

¹⁴² Usp. Freeman Tilden, *Interpreting our heritage*, Chapel Hill : The University of North Carolina press, 1977., str. 3

¹⁴³ Usp. Peter Howard, *Heritage: Management, Interpretation, Identity*, London, New York: Continuum, 2003., str. 244

¹⁴⁴ Usp. Wiendu Nuryanti, »Heritage and postmodern tourism«, u: *Annals of Tourism Research* 23, 2 (1996.), str. 253

koja na eksplicitan način predmetima dodjeljuje značenja.“¹⁴⁵ Svrha teksta je usmjeravanje i dopunjavanje procesa otkrivanja zbog čega tekst treba biti jasan, jednostavan i čitljiv. U svijetu muzeologije najviše pažnje stekla je popularno prozvana Ekarv metoda oblikovanja teksta. Ime je dobila po autorici Margareti Ekarv koja se bavila pisanjem lako čitljivih knjiga za odrasle. Na poziv švedskog *Poštanskog muzeja* da napiše legende i tekstove za izložbu, Margareta je predložila niz uputa za sastavljanje teksta koje su danas poznate pod nazivom Ekarv metoda.¹⁴⁶ U svojim uputama za pisanje navodi kako treba koristiti jednostavan jezik za izražavanje složenih ideja, u jednoj liniji teksta treba biti samo jedna glavna ideja, tekst treba biti podijeljen na kratke paragrafe od 4-5 linija, treba sadržavati aktivni oblik glagola i sam pisani tekst u konačnici treba djelovati kao izgovoreni tekst.¹⁴⁷

Znanstvena istraživanja pokazala su kako se posjetitelji češće usredotočuju na objekte ili tekst koji smatraju važnim. Ako se informacije prezentiraju kao niz kraćih tekstova, vjerojatno će ih pročitati više korisnika nego kada je isti tekst dostupan na jednoj tekstualnoj ploči. Tekst se lakše čita ako sadrži kratke, nekomplikirane rečenice bez previše stručnih izraza. Među tehnikama koje bi mogle povećati „kognitivno-emocionalno uzbuđenje“ navodi se postavljanje pitanja ili tekst koji inspirira posjetitelje da potraže nešto na objektu.¹⁴⁸ Poželjno je da tekstovi budu dvojezični, na domaćem jeziku i jeziku kojeg međunarodno razumije što veći broj ljudi, primjerice engleski jezik. Oblikovanje teksta usko je vezano uz oblikovanje veličine slova, uporabu boja i estetski dojam koji tekst ostavlja.¹⁴⁹

5.1.2. Multimedijaska sredstva

Pojam multimedije odnosi se na tehnologiju koja prezentira određene podatke poput teksta, slika, audio i video materijala, video igara. Zadaća tehnologije je proširiti ili pružiti činjenične podatke, prezentirati određeni tematski kontekst ili pružiti edukativno zabavne sadržaje.¹⁵⁰ Jeff Malpas navodi kako novi mediji mogu pomoći stvoriti osjećaj prostora i

---

¹⁴⁵ Andre Gob, Noemie Drouguet, *Muzeologija: povijest, razvitak, izazovi današnjice*, Zagreb: Antibarbarus, 2007., str. 120

¹⁴⁶ Usp. Andre Gob, Noemie Drouguet, *Muzeologija: povijest, razvitak, izazovi današnjice*, Zagreb: Antibarbarus, 2007., str. 120-127

¹⁴⁷ Usp. The South Western Federation of Museums and Art Galleries, <https://www.swfed.org.uk/> (pregledano 2. rujna 2017.).

¹⁴⁸ Usp. Merel van der Vaart, Areti Damala »*Through the Loupe: Visitor Engagement With a Primarily Text-Based Handheld AR Application*«, u: 2015 Digital Heritage International Congress (2015.), str. 567.

¹⁴⁹ Usp. Andre Gob, Noemie Drouguet, *Muzeologija: povijest, razvitak, izazovi današnjice*, Zagreb: Antibarbarus, 2007., str. 120-127

¹⁵⁰ Usp. Andre Gob, Noemie Drouguet, *Muzeologija: povijest, razvitak, izazovi današnjice*, Zagreb: Antibarbarus, 2007., str. 145-146

vremena, referirajući se ponajviše na video igre. Korisniku povezivanje s mjestom i vremenom može omogućiti razumijevanje kulture i identiteta u kojem danas živi, ali i stvoriti osjećaj vrijednosti baštine.¹⁵¹ Digitalne tehnologije izvrstan su medij za ponovno predstavljanje, upravljanje i širenje kulturne baštine. Digitalni mediji koriste se za stvaranje kulturnih sadržaja kroz skeniranje, modeliranje i arhiviranje; zatim upravljanje sadržajem putem baza podataka i širenjem sadržaja putem internet stranica ili *web* i mobilnih aplikacija.¹⁵² Primjerice, što se tiče QR kodova muzeji ih koriste kako bi svojim posjetiteljima ponudili multimedijско iskustvo. Uz informacije koje se prezentiraju QR kod u sebi može sadržavati dodatne informacije poput slikovnog, video materijala ili neke igre. QR kod također se može koristiti i kao audio vodič gdje se skeniranjem koda dobiva informacija o određenom objektu.¹⁵³

7. Interpretacijska staza secesijske arhitekture na području Donjeg Zagreba

Interpretacijska staza sastoji se od šest zgrada secesijske arhitektonske baštine na području Donjeg Zagreba. Crvenom bojom označene su kuće arhitekta Vjekoslava Bastla, dok su zelenom bojom označene kuće arhitekta Aladara Baranyaija. Duljina interpretacijske staze iznosi 1.55 kilometara, što hodom iznosi dvadeset minuta, te ukoliko dodamo prosječno desetminutno zaustavljanje na svakoj interpretacijskoj točki, u konačnici dobivamo oko sat vremena potrebnih za obilazak i čitanje interpretacijskih panela. Alat korišten za izradu interpretacijske staze je *My Google maps*. U stvarnoj realizaciji projekta informacijama o stazi pristupalo bi se pomoću izrađene mobilne i *web* aplikacije. Mobilna aplikacija bila bi povezana s *Google maps* alatom te bi korisnicima omogućila precizno lociranje i GPS navođenje od jedne do druge lokacije. Svaka lokacija bila bi opremljena fizičkim panelom zajedno s QR kodom. QR kod služio bi kao poveznica na *web* aplikaciju na kojoj bi se nalazilo više podatka o samoj zgradi, prikladan video materijal i video igra. U nastavku teksta opisuje se šest točaka interpretacijske staze, međutim probni panel je izrađen samo za kuću *Kallina* i kuću *Pilar&Mally&Bauda*.

---

¹⁵¹ Usp. Jeff Malpas »New Media, Cultural Heritage and the Sense of Place: Mapping the Conceptual Ground«, u: *International Journal of Heritage Studies*, 14:3 (2008), str. 197-209

¹⁵² Usp. Yehuda E. Kalay, »Preserving cultural heritage through digital media«, u: *New heritage: New media and cultural heritage*, London, New York: Routledge, 2008., str. 1

¹⁵³ Usp. *QR codes in Museums*, Online QR Code Generator, <http://onlineqrcodegenerator.com/223/qr-codes-in-museums/> (pregledano 1. rujna 2017.).

Slika 14. Interpretacijska staza secesijske arhitekture na području Donjeg Zagreba

Kuća Ćuk

Arhitekt: Aladar Baranyai

Adresa: Jurišićeva 2

Godina izgradnje: 1910.

Slika 15. Aladar Baranyai: kuća Ćuk, Jurišićeva 2, 1910. godine

Kuća *Nikole Čuka*, izgrađena je od strane arhitektonskog biroa *Benedik i Baranyai*. Na fasadi zgrade nalazi se konkavno-konveksna površina.¹⁵⁴

Kuća Popović

Arhitekt: Aladar Baranyai

Adresa: Trg bana Jelačića 4

Godina izgradnje: 1906.-1907.

Slika 16. Aladar Baranyai: kuća *Popović*, Trg bana Jelačića 4, 1906-1907. godine

Kuća *Fedora Popovića* uglovnica je smještena na Trgu bana Josipa Jelačića, izgrađena od strane arhitektonskog biroa *Benedik i Baranyai*. Pročelje zgrade u svom originalnom izdanju, obilježila je pročišćenost dekoracijom, međutim današnje pročelje rezultat je mnogobrojnih pregradnji. Na pročelju zgrade nalazi se reljef kipara Ivana Meštrovića s prikazom alegorije trgovine.¹⁵⁵

Kuća Kallina

Arhitekt: Vjekoslav Bastl

Adresa: Gundulićeva 20/ Masarykova 19

Godina izgradnje: 1903.-1904.

---

¹⁵⁴ Usp. Dragan Damjanović, *Zagreb arhitektonski atlas*, Zagreb : AGM, 2014., str. 210

¹⁵⁵ Usp. Dragan Damjanović, *Zagreb arhitektonski atlas*, Zagreb : AGM, 2014., str. 117

Slika 17. Vjekoslav Bastl: kuća *Kallina*, Gundulićeva 20 / Masarykova 19, 1903.-1904. godine

Kuću *Josipa Kalline* izgradio je arhitektonski biro *Hönigsberg & Deutsch*. Pročelje zgrade prekriveno je majloičkim pločicama što karakterizira preuzimanje motiva bečkog arhitekta Otta Wagnera.¹⁵⁶

Trgovačko-obrtna komora

Arhitekt: Vjekoslav Bastl

Adresa: Trg Maršala Tita 8

Godina izgradnje: 1902.-1903.

Slika 18. Vjekoslav Bastl : *Trgovačko-obrtna komora*, Trg Maršala Tita 8, 1902.-1903. godine

---

¹⁵⁶ Usp. Dragan Damjanović, *Zagreb arhitektonski atlas*, Zagreb : AGM, 2014., str. 151

Zgrada *Trgovačko-obrtničke komore* vjerojatno je izgrađena prema projektu Vjekoslava Bastla u sklopu biroa *Hönigsberg & Deutsch*. Riječ je odvokatnici s tornjem na glavnom pročelju.¹⁵⁷

Zgrada Trgovačko obrtnog muzeja (danas zgrada Etnografskog muzeja)

Arhitekt: Vjekoslav Bastl

Adresa: Mažuranićev trg 14

Godina izgradnje: 1902.-1903.

Slika 19. Vjekoslav Bastl : Zgrada *Trgovačko-obrtnog muzeja* (danas zgrada Etnografskog muzeja), Mažuranićev trg 14, 1902-1903. godine

Zgradu današnjeg *Etnografskog muzeja* izradio je Vjekoslav Bastl zaposlen u arhitektonskom birou *Hönigsberg & Deutsch*. Nad središtem zgrade podignuta je kupola ispred koje se nalazi alegorijska kompozicija: *Hrvatska štiti trgovinu i obrt*. Zgrada je jedan od najboljih primjera utjecaja Otta Wagnera na zagrebačku arhitekturu.¹⁵⁸

Kuća Pilar&Mally&Bauda

Arhitekt: Aladar Baranyai

Adresa: Marulićev trg 7

Godina izgradnje: 1905.

¹⁵⁷ Usp. Dragan Damjanović, *Zagreb arhitektonski atlas*, Zagreb : AGM, 2014., str. 192

¹⁵⁸ Usp. Dragan Damjanović, *Zagreb arhitektonski atlas*, Zagreb : AGM, 2014., str. 190

Slika 20. Aladar Baranyai : kuća *Pilar&Mally&Bauda*, Marulićev trg 7, 1905. godine

Kuća građevinskog poduzeća *Pilar&Mally&Bauda* izgrađena je prema projektu Aladara Baranyaija. U središnjem dijelu zgrade nalaze se dva balkona omeđena secesijskom dekoracijom. Pročelje zgrade poigrava se teksturom glatke i zrnate žbuke s fitomorfnim motivima.¹⁵⁹

7.1. Interpretacijski paneli za kuću Kallina i kuću *Pilar&Mally&Bauda*

U ovom poglavlju prezentirana su dva primjera panela izrađenih za interpretacijsku stazu u programu *Prezi*. Interpretacijski paneli u realizaciji projekta bili bi smješteni ispred navedenih zgrada. Paneli su izrađeni prateći teoriju oblikovanja teksta, uključujući QR kodove koji bi u slučaju izvedbe bili poveznica na *web* aplikaciju s dodatnim materijalima.

---

¹⁵⁹ Usp. Dragan Damjanović, *Zagreb arhitektonski atlas*, Zagreb : AGM, 2014., str. 185

KUĆA KALLINA

Vjekoslav Bastl, 1903. - 1904. godine

...o arhitektu

Vjekoslav Bastl rodio se u češkom gradu Příbramu 1872. godine, a umire u Zagrebu 1947. godine. Školovao se na Wagnerovoj školi u Beču, gdje je učio kritički i teoretski promišljati o arhitekturi. Povodom dovršetka školovanja zapošljava se u arhitektonskom birou Hönigsberg & Deutsch. Najčešće projektira stambene zgrade, ali izrazito je vješt u projektiranju zgrada na uglu.

...o kući Kallina

Kuća Kallina trokatnica je nastala u razdoblju secesije. Pročelje zgrade napravljeno je od žutih i plavih pločica dekoriranih elementima iz biljnog i životinjskog svijeta. Na visini prvog kata nalaze se šišmiši, a na visini trećeg između prozora stilizirane ruže. Balkoni su izrađeni od staklenih ploča i metalne konstrukcije, a gledani odozgo podsjećaju na plavi cvijet.

...nešto više

U razdoblju secesije hrvatski umjetnici školovali su se u Beču. Beč je bio glavni grad Austro-Ugarske pod čijom upravom je bila i Hrvatska. Ideja za gradnju kuće Kallina dolazi od bečke kuće Majolika, arhitekta Otta Wagnera, na čijoj školi se Vjekoslav Bastl školovao. Kuća Majolika također je u cijelosti obložena pločicama sa cvjetnim motivima.

...keramičke pločice

Kuća Kallina izgrađena je za Josipa Kallinu, vlasnika tvornice keramike Kallina. U tvornici se izradivalo bijelo posuđe i šamotne peći. Dio proizvoda dekorirao se raznim bojama i umjetničkim oslikom sa cvjetnim motivima.

Kuća Josipa Kalline istovremeno je označavala umjetničku inovaciju na području Hrvatske, kao i reklamu keramike tvornice Kallina.

KUĆA PILAR&MALLY&BAUDA

Aladar Baranyai, 1905. godine

...o arhitektu

Arhitekt Aladar Baranyai rođen je 1879. godine u Szászváru u Mađarskoj, a umire 1936. godine u Zagrebu. Povodom dovršetka Graditeljske škole u Zagrebu, zapošljava se kao projektant u tvrtki Pilar&Mally&Bauda. S arhitektom Slavkom Benedikom 1905. godine osniva poduzeće Benedik & Baranyai u kojem je projektant i suvlasnik. Projektirao je stambene, javne i obiteljske kuće, ali i gradske vile.

... o kući Pilar&Mally&Bauda

Kuća Pilar&Mally&Bauda izgrađena je 1905. godine na adresi Marulićev trg 7. Zgrada Pilar&Mally&Bauda vrhunac je secesijske faze Aladara Baranyaija. Kuća je trokatnica s dva balkona u središtu zgrade. Žbukanu fasadu dekoriraju apstraktne linije i girlandi. Ispod balkona nalaze se kugle dekorirane ukrasnim lišćem.

...secesija

Secesija se razvila kao otpor protiv dotadašnje umjetnosti. Zahtijevala je slobodu umjetnika i promovirala umjetnost koja je dostupna svim slojevima društva. Umjetnost secesije najbolje opisuje citat smješten na zgradi secesije u Beču: "Svakom vremenu njegova umjetnost, svakoj umjetnosti njezino vrijeme."

...nešto više

Zakonom iz 1911. godine arhitektima koji nisu završili neku tehničku školu, bio je oduzet status arhitekata. To je razlog zašto se Aladar Baranyai u tom razdoblju rijetko potpisivao na vlastitim projektima.

Umjesto zaključka

Provodeći slobodno vrijeme u parkovima zapadnog dijela Lenucijeve potkove, sve od Marulićeva trga do Trga maršala Tita, uočila sam pokušaje turista da saznaju nešto više o zgradama na tom području. Ponukana vlastitom frustracijom, prije početka studija povijesti umjetnosti, i pokušajem samostalnog izučavanja arhitektonske baštine na području grada, zaključila sam kako postoji potencijal u izvaninstitucionalnoj prezentaciji umjetnosti. Posljednji pokušaj interpretacije arhitekture u Zagrebu, dolazi od strane *Muzeja za umjetnost i obrt* u sklopu izložbe Hermanna Bollea, nažalost kratkotrajnog vijeka. Moram napomenuti kako u Splitu, već duže vremena, postoji interpretacija arhitekture na prigodnim panelima.

U diplomskom radu predstavljene su dvije zgrade kuća *Kallina* i kuća *Pilar&Mally&Bauda*, obje jedinstvene u kontekstu razdoblja secesije. Zgrade, kako mogu zaključiti pisanjem rada, imaju veliki kulturni potencijal koji nije iskorišten u pravom smislu. U radu se, s obzirom na nedostatak interpretacije, izrađuju dva interpretacijska panela i staza u *Google maps* alatu. Cilj ovog rada jest da baština prestane biti statična točka malobrojne publike povjesničara umjetnosti, arhitekata i onih koji uživaju ugled razumijevanja iste. Interpretacija baštine treba biti dostupna svim slojevima društva i u konačnici vidljiva i razumljiva u svakodnevnom životu građana. Interpretacijom arhitektonske baštine ukazuje se na vrijednost, ali i značenje pojedinog spomenika kulture. Prezentacija i interpretacija umjetničke baštine, važan je preduvjet za očuvanje kulturne baštine.

Rad ne želim zaključiti teorijom ili raspravom, veći idejom i željom da ovakvih projekata ima što više. Temu ostavljam otvorenom za sve istraživače, studente povijesti umjetnosti ili nekog drugog željnog interpretiranja baštine u izvaninstitucionalnom prostoru.

Popis literature

- BAGARIĆ, Marina, »Od fasade do kamina: keramika za arhitekturu«, u: *Secesija u Hrvatskoj*, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 15.12.2003.-31.3.2004., str. 84-92
- DAMJANOVIĆ, Dragan, *Zagreb arhitektonski atlas*, Zagreb : AGM, 2014.
- DER-HAZARIJAN, Andreja, *Aladar Baranyai u Zagrebu : između historicizma i modernizma*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1992.
- DER-HAZARIJAN, Andreja, »Od obrta do arhitekture: arhitekt Aladar Baranyai i njegov doprinos hrvatskoj modernoj kulturi«, u: *Kontura* 5 (1992.), str. 12-13
- DER-HAZARIJAN, Andreja Vukić, »Arhitektura Aladara Baranyaia u Zagrebu«, u: *Život umjetnosti* 56-57 (1995.), str. 28-43
- DOBRONIĆ, Lelja, *Slobodni i kraljevski grad Zagreb*, Zagreb : Školska knjiga, 1992.
- DOMLJAN, Žarko, »Baranyai, Aladar«, u: *Hrvatska likovna enciklopedija A-B*, (ur.) Žarko Domljan, Zagreb: Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 2005., str. 50
- DOMLJAN, Žarko, »Arhitektura XX stoljeća u Hrvatskoj«, u: *Umjetnost na tlu Jugoslavije: Arhitektura XX vijeka*, (ur.) Nataša Tanasijević-Popović, Zagreb: Spekatar, 1986., str. 32-47
- FRANKOVIĆ, Eugen, »Regulatorna osnova Zagreba iz 1865. godine«, u: *Život umjetnosti* 32 (1891.), str. 48-59
- GALJER, Jasna, »Aladar Baranyai: arhitektura i dizajn«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 21 (1997.), str. 166-181
- GAZIVODA, Nina, »Radna soba Martina Pilara iz 1904. godine«, u: *Peristil* 39 (1997.), str. 127-134
- GOB, Andre i DROUGUET, Noemie, *Muzeologija: povijest, razvitak, izazovi današnjice*, Zagreb: Antibarbarus, 2007.
- Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada, *Blok Badel Zagreb*. Mrežna stranica *Zagreb.hr*
http://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/badel_hr_web_NOVO.pdf (pregledano 9. kolovoza 2017.).
- GRAHAM, Brian, TUNBRIDGE, John i ASHWORTH, Greg, *Geography of Heritage: Power, Culture and economy*, London: Arnold, 2000.

- HOWARD, Peter, *Heritage: Management, Interpretation, Identity*, London, New York: Continuum, 2003.
- JELISIĆ, Maja, *Otto Wagner i njegovi zagrebački učenici Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastl*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996.
- JURIĆ, Zlatko, »Arhitektura u Zagrebu: o recentnom stanju opusa arhitekta Vjekoslava Bastla«, u: *Kontura 5* (1992.), str. 10-11
- JURIĆ, Zlatko, »Arhitekt Vjekoslav Bastl: radovi 1901-1910«, u: *Život umjetnosti* 56-57 (1995.), str. 44-57
- JURIĆ, Zlatko i STRUGAR, Martina, »Karlo Vajda i Vjekoslav Bastl – detaljna regulacijska osnova i arhitektonski projekti tržnice na Dolcu u Zagrebu, 1925.–1927. godine«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 33 (2009.), str. 307-318
- KALAY, Yehuda E., »Preserving cultural heritage through digital media«, u: *New heritage: New media and cultural heritage*, London, New York: Routledge, 2008., str. 1-10
- KAMENOV, Krunoslav, »Secesija«, u: *Hrvatska likovna enciklopedija Pric-Soki*, (ur.) Žarko Domljan, Zagreb: Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 2005., str. 122-127
- KANCIR, Ivana, *O secesijskoj arhitekturi Zagreba*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998.
- KARLOVIĆ, Marijeta, *Arhitektura Masarykove ulice*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2008.
- Katastar, <http://www.katastar.hr/dgu/> (pregledano 30. kolovoza 2017.).
- KEZELE, Vesna, *Vjekoslav Bastl i zgrade Trgovačko-obrtničke komore, Trg maršala Tita 8 i Trgovačko-obrtničkog muzeja, Mažuranićev trg 14 u Zagrebu*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2001.
- KLARIĆ, Iva, *Valorizacija kulturne baštine parka prirode Medvednica i prijedlog kulturno-turističke rute*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016.
- LASLO, Aleksander, »Vjekoslav Bastl«, u: *Čovjek i prostor* 42 (1995.), str. 22-29
- LASLO, Aleksander, »Arhitektura modernog građanskog Zagreba«, u: *Život umjetnosti* 56-57 (1995.), str. 58-71
- LASLO, Aleksander, »Lica moderniteta 1898.-1918. : zagrebačka arhitektura secesijske epohe«, u: *Secesija u Hrvatskoj*, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 15.12.2003.-31.3.2004., str. 22-42

- MAJSTOROVIĆ, Tea, *Aladar Vladimir Baranyai*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2005.
- MALEKOVIĆ, Vladimir, *Stilovi i tendencije u hrvatskoj umjetnosti XX stoljeća*, Zagreb : Art studio Azinović, 1999.
- MALEKOVIĆ, Vladimir, »Secesija u hrvatskoj likovnoj umjetnosti«, u: *Secesija u Hrvatskoj*, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 15.12.2003.-31.3.2004., str. 8-22
- MALPAS, Jeff, »New Media, Cultural Heritage and the Sense of Place: Mapping the Conceptual Ground«, u: *International Journal of Heritage Studies*, 14:3 (2008), str. 197-209
- MAROEVIĆ, Ivo, *Antologija zagrebačke arhitekture*, Zagreb : Art studio Azinović, 2003.
- MAROEVIĆ, Ivo, *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993.
- MAROEVIĆ, Ivo, *Sadašnjost baštine*, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1986.
- NURYANTI, Wiendu »Heritage and postmodern tourism«, u: *Annals of Tourism Research* 23, 2 (1996.), str. 249-260
- PAPUGA, Daniel Winfree, »Filozofije o interpretaciji«, u: *Informatica museologica* 42 (2012.), str. 156-158
- PREMIERL, Nada, *Stalni postav 34. Donji grad*. Mrežna stranica Muzej grada Zagreba http://www.mgz.hr/hr/postav/donji_grad/ (pregledano 7. kolovoza 2017.).
- PREMIERL, Tomislav, »Bastl, Vjekoslav«, u: *Hrvatska likovna enciklopedija A-B*, (ur.) Žarko Domljan, Zagreb: Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 2005., str. 63–64.
- PREMIERL, Tomislav, *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1990. [2. dopunjeno izd., prvo izdanje 1989.]
- *QR codes in Museums*, Online QR Code Generator, <http://onlineqrcodegenerator.com/223/qr-codes-in-museums/> (pregledano 1. rujna 2017.).
- SALAJ, Martina, *Konzervatorsko- restauratorski radovi na zgradi Kallina u Zagrebu*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012.
- STAIFF, Russell, *Re-imagining Heritage Interpretation: Enchanting the Past-Future*, Surrey, Burlington: Ashgate, 2014.

- ŠKRINJAR, Ljubomir, *Šparhet koji vleče ormare na Trgu kralja Tomislava*, <http://bit.ly/2xpj3c9> (pregledano 22. kolovoza 2017.).
- The South Western Federation of Museums and Art Galleries, <https://www.swfed.org.uk/> (pregledano 2. rujna 2017.).
- TILDEN, Freeman, *Interpreting our heritage*, Chapel Hill : The University of North Carolina press, 1977.
- TILLEY, Christopher, »Interpreting material culture«, u: *Interpreting Objects and Collections*, (ur.) Susan M. Pearce, London, New York: Routledge, 2003. Str. 67-76
- VAN DER VAART, Merel i DAMALA, Areti »*Through the Loupe: Visitor Engagement With a Primarily Text-Based Handheld AR Application*«, u: 2015 Digital Heritage International Congress (2015.), str. 565-573

Popis slikovnih priloga

Slika 1. Pogled s Gornjega na Donji grad, akvarel Đure Fridricha, 1862. godine (MGZ); skenirano iz knjige Lelja Dobronić, Slobodni i kraljevski grad Zagreb, Zagreb : Školska knjiga, 1992. str. 236.

Slika 2. Detalj katastarske karte Zagreba (1892. godine, mjerilo 1:11 500); preuzeto s Portal hrvatskoga kulturnog vijeća URL: <http://bit.ly/2xpj3c9> (22. kolovoza 2017.)

Slika 3. Detalji pročelja Otto Wagner : *Majolikahaus*, Linke Wienzeile 40, 1898. godine ; preuzeto s Wikipedia URL: <http://bit.ly/2x9iZhd> (22. kolovoza 2017.)

Slika 4. Vjekoslav Bastl: kuća *Kallina*, Gundulićeva 20 / Masarykova 19, 1903.-1904. godine

Slika 5. Detalji pročelja Vjekoslav Bastl: kuća *Kallina*, Gundulićeva 20 / Masarykova 19, 1903.-1904. godine ; fotografirala Ileana Kurtović (18. kolovoza 2017.)

Slika 6. Detalji pročelja Vjekoslav Bastl: kuća *Kallina*, Gundulićeva 20 / Masarykova 19, 1903.-1904. godine ; fotografirala Ileana Kurtović (18. kolovoza 2017.)

Slika 7. Detalji pročelja Vjekoslav Bastl: kuća *Kallina*, Gundulićeva 20 / Masarykova 19, 1903.-1904. godine ; fotografirala Ileana Kurtović (18. kolovoza 2017.)

Slika 8. Detalji pročelja Vjekoslav Bastl: kuća *Kallina*, Gundulićeva 20 / Masarykova 19, 1903.-1904. godine ; fotografirala Ileana Kurtović (18. kolovoza 2017.)

Slika 9. Aladar Baranyai : kuća *Pilar&Mally&Bauda*, Marulićev trg 7, 1905. godine

Slika 10. Detalji pročelja Aladar Baranyai : kuća *Pilar&Mally&Bauda*, Marulićev trg 7, 1905. godine ; fotografirala Ileana Kurtović (18. kolovoza 2017.)

Slika 11. Detalji pročelja Aladar Baranyai : kuća *Pilar&Mally&Bauda*, Marulićev trg 7, 1905. godine ; fotografirala Ileana Kurtović (18. kolovoza 2017.)

Slika 12. Detalji pročelja Aladar Baranyai : kuća *Pilar&Mally&Bauda*, Marulićev trg 7, 1905. godine ; fotografirala Ileana Kurtović (18. kolovoza 2017.)

Slika 13. Detalji pročelja Aladar Baranyai : kuća *Pilar&Mally&Bauda*, Marulićev trg 7, 1905. godine ; fotografirala Ileana Kurtović (18. kolovoza 2017.)

Slika 14. Interpretacijska staza secesijske arhitekture na području Donjeg Zagreba ; izradila Ileana Kurtović pomoću My google maps aplikacije (1. kolovoza 2017.)

Slika 15. Aladar Baranyai: kuća *Ćuk*, Jurišićeva 2, 1910. godine ; fotografirala Ileana Kurtović (18. kolovoza 2017.)

Slika 16. Aladar Baranyai: kuća *Popović*, Trg bana Jelačića 4, 1906-1907.godine ; fotografirala Ileana Kurtović (18. kolovoza 2017.)

Slika 17. Vjekoslav Bastl: kuća *Kallina*, Gundulićeva 20 / Masarykova 19, 1903.-1904. godine ; fotografirala Ileana Kurtović (18. kolovoza 2017.)

Slika 18. Vjekoslav Bastl : *Trgovačko-obrtna komora*, Trg Maršala Tita 8, 1902-1903. godine ; fotografirala Ileana Kurtović (18. kolovoza 2017.)

Slika 19. Vjekoslav Bastl : Zgrada *Trgovačko-obrtnog muzeja* (danas zgrada Etnografskog muzeja), Mažuranićev trg 14, 1902-1903. godine ; preuzeto s licegrada.hr URL: <http://bit.ly/2vZZ2cS> (22. kolovoza 2017.)

Slika 20. Aladar Baranyai : kuća *Pilar&Mally&Bauda*, Marulićev trg 7, 1905. godine ; fotografirala Ileana Kurtović (18. kolovoza 2017.)

Summary

A paper begins with the description of the urbanization process of the city of Zagreb and the description of the development of the Secession style. The emphasis is then placed on two examples of secular architectural heritage: the Kallina House, the Pilar & Mally & Bauda House, and the portrait of the architects Vjekoslav Bastl and Aladar Baranyai. An important point in the paper is the description of the theory of heritage interpretation that deals with the method of protecting the meaning of the heritage monuments. The paper presents a practical design project of the interpretation of the secessionist architectural heritage in the area of Donji grad, in which a panel for two interpretation points is constructed for the Kallina House and the House of Pilar & Mally & Bauda.

Key words: Aladar Baranyai, architecture, interpretation, interpretation trail, house Kallina, house Pilar & Mally & Bauda, secession, Vjekoslav Bastl